Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

Jaquin-bide Izitaraudia
Españiaco
Neurquidaren, edo Constitucio
bezziaren enzra adrezatua
Erritarren anguidoraraco,
Gazteen icasbideraco,
eta
Escola-maisuen usoraco
Erdaratic Eusquerara itzulidu
Apez Vicario
Dr. D. J. F. A. Guipuztarrac

1820,, Urtean.

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

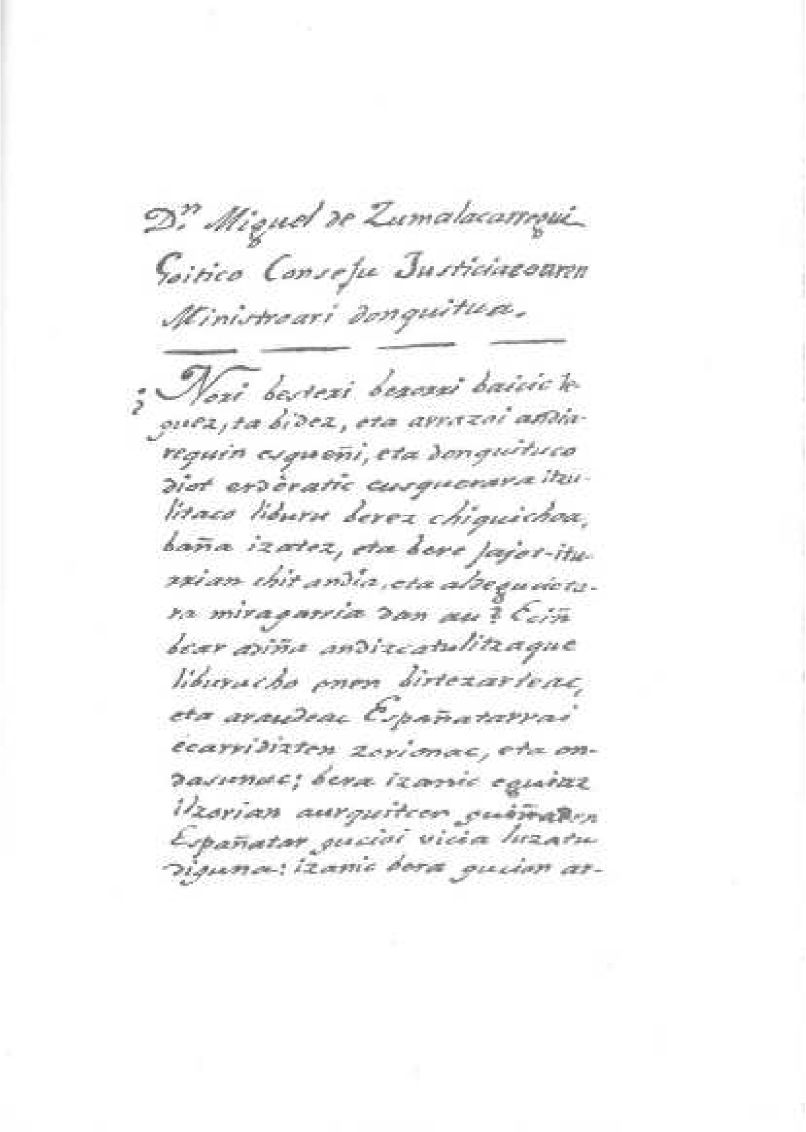

Dn. Miguel de Zumalacarregui
Goitico Consejo Justiciacoaren
Ministroari donguitua.

¿Nori berteri bezain baicic le-
guez, ta bidez, eta arrazoi andia-
reguin esqueñi, eta donguitzeco
diot erderatic eusqueraran itzu-
litaco liburu berez chiquichoa,
baña izatez, eta bere jajor-itzu-
rrian chit andia, eta albeguieta-
ra miragarria dan au? Ecin
bear aiña andizcatuliteque
liburucho onen dirtezarteac,
eta araudeac Españatarrai
ecarridizten zoriomac, eta on-
dasunac; bera izanic eguiaz
itzarian aurquitcen guiñaten
Españatar guciai vicia luzatu
diguna: izanic bera gucien ar-

gaitasuna indarhdiuzna gañe-
raco Erreinu, eta mompedun gu-
cien arrigarriac, eta icaragarri-
ac eguiteraño: izanic bera azque-
nic, erabat, eta itz batean esate-
ca, Erbesteco gucien enuidia,
eta molbetzat erai aurrerago
servitcondizten Constitucio,
Edo Neurguida, Andiaren ice-
narequin oraiñgoiz mundugu-
cian icentatcen dana.

¿ Nori lesteri, diot berriz, eta
millabidea, lerozai baicic don-
guitezaiguest gaizqui molda-
tutaco nere lan apur au vorondi-
te vorondatetsuarequin, Jaqui-
naren gañean, ezduala bezalec,
dudaraco, parteric chiquiena
izandu obra miraritza au asi-
zanetic caburaño? Gauza agui-
xia da; ceren bestela ezduan
iñolaz ere bormec aimbat tebait
Ercai izanga, ezta ere aimdeste

pena, eta atsecabe sufriquizun;
baña guerocnera arrazojac be-
re bidea eramanic, ondo eza-
gumdirado berorrec Gipuzcoatz-
rren meredeak beti eguiñizan-
dituan, eta eguitenditnan al-
guiñac.

Bere jatorri ederrac, bere Gui-
puzcoatarren adel gardi, noble-
ac eranricion sorcetic bezarri
lejaltasunaren sillu estimagarria.
Bere aitik avizan guizon prop-
tuan, eta wirtutezaen aurrera-
penac eguiten; eta guelditza-
ca bitaditu ambait merezi-
mentu, nun eta distatuduro
Españatar gucien victoriatan;
eta azpatic dacugu gaur-
dan egunean aurquitzen dun,
eta chit ondo dagoquian buruz-
co Jarlecuan bere Erritarren,
ta familia onradnaren dicha

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)

1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.

El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

andiraco.

Ezdet nai ichustu, ezdet nai lotsatu berorren humiltasuna; ezarriconiteque emen berari aderitzan para alabatzeco becaden gauzaric asco; baña isilcen naiz berorren modestia paregabearen indarrez. Bacarric diot, nere neque ladur, chiqui onec berorren entzutearen erdalpean naidala ez arrera ona izango duala; berez ecer ezdet baita, autor det vicivo; baña alaz guciarren ere, Eusquel Erritaraco prochu andicoa deritzat. Berorren itzalaren azpian bacarric Venturaltoquie; etarriu beza arren, eta Arranoac, aidean dijoala, bere humetara becela, ala bere Erritar, gucien zaroi onera Vegui-

raboza. Aladet urtej cerren jajotzatic nun nai, eta izandun lecu gucietan ezagutudu bati berorregan vorondate ona, eta prestutasunena guztiz ituria, eta ovetiña. Izan bez nic bezea becela, beti, eta urtic ascoan ugarte on.

Berorren Servitzari,
eta Capillaunic chiquiena
Dr. D. J. F. A.

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820.

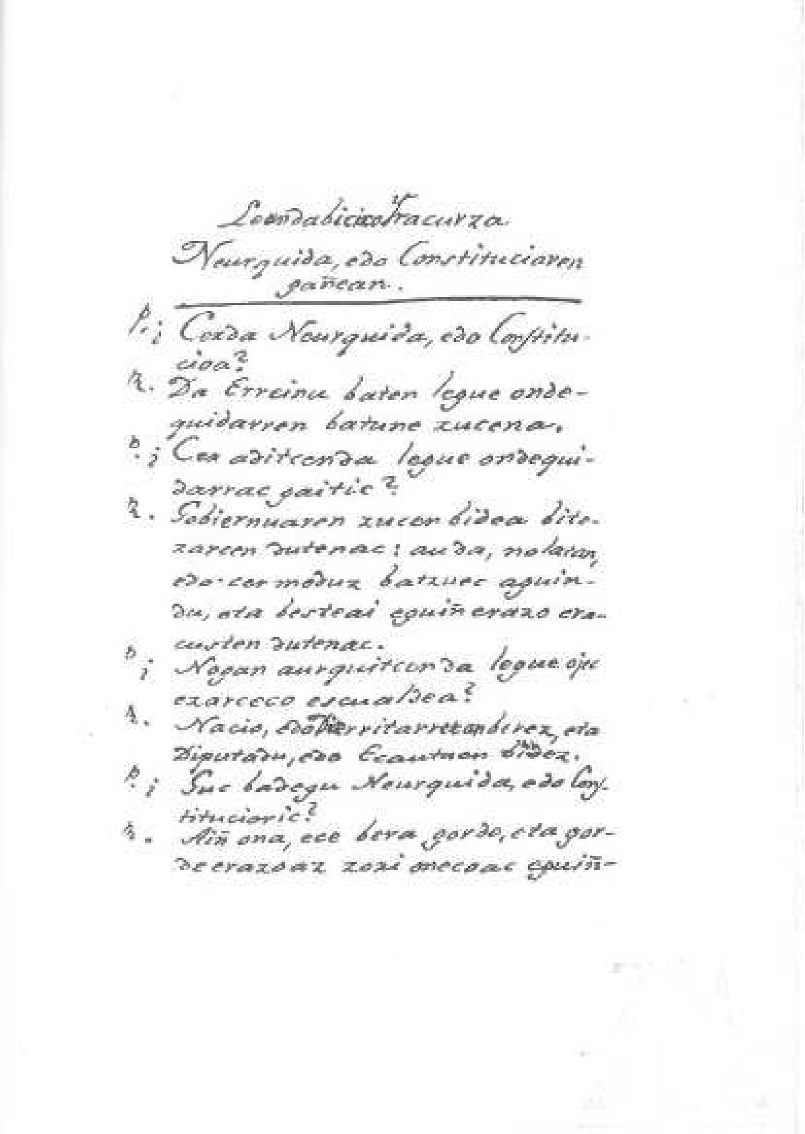
Lendabicico Iracurza
Neurguida, edo Constitucioaren gañean.

P. ¿ Cerda Neurguida, edo Constitucioa?
R. Da Erreinu baten legue ondeguidarren batune zucena.
P. ¿ Cer aditcenda legue ondeguidarrac gaitic?
R. Gobiernuaren zucen bidea ditezarcen dutenac: au da, nolatan, edo cer moduz batzuec aguindu, eta besteai eguiñ erazo eracusten dutenac.
P. ¿ Nogan aurquitcen da legue ojec ezarceco escualdea?
R. Nacio, edo Erritarrecandirez, eta Diputadu, edo Ecautuen bidez.
P. ¿ Guc badegu Neurguida, edo Constitucioric?
R. Aiñ ona, ece bera gordo, eta gordeerazoaz zori onecoac eguiñ-

gaitzaqueana

P. ¿ Noiz eguiñ du?
A. Gorteac, edo Uri-batzarreac Leengo Ugartean bilduric, milla, zortcireun, eta amargarren urtean, Agorraren eguerta laugarren egunean.
P. ¿ Zer da, Constitucioa, edo Neurquida da gure artean oraiñ sortutaco berritasun bat?
A. Ez: leenagoco Guiza aldietan ere usoan egoncirdan erreguela lenasta, edo principalac; baña moldatcen etzutelaco gorputz bat, eta seguruturic etzeucatelaco beren guarda, edo eguiteritza; gordetcea ondo etzetorquiterac aaztu-erazocituzten: eta Gorteac, edo Uri-batzarreac berriro piztuditu.
P. ¿ Norzaz moldatcendirade Uri-batzarre ojeo?
A. Españatarrac artaraco varon-

ratez auqueratutaco Dierritar Guizon prestu, eta jaquintuac.

II. Iracurza.

Dierri Españatarraren gañean.

P. ¿ Cer da Dierri Españatarra?
A. Da mugatic mugaraño Españatarren bilpatcea. (Const. Art. 1.º)
P. ¿ Cer barruti dauca España andiac?
A. Españiaco barrutiac Ortugarrean, edo Peninsulan bere Ugarteaquin batera czarguidalu, edo cabitcendituc Aragoe, Asturias, Gaztela zarra, eta berria, Catalonia, Cordova, Extremadura, Galicia, Granada, Jaen, Leon, Molina, Murcia, Naparroa, Iru Eusquel-Provinciac, Sevilla, ta Valencia, Ugarte Balearac, Canarias, Africaco beste mempeco guciaquin; Ifar aldeco Amirecatan Espa-

ña berria, Galicia berriarequin,
Yucatango Ortugartearequin,
Guatemala, eta Eguzquiaren ir-
teraco Provincia barruac, Eguz-
quiaren sarreraco Provincia ba-
rruac, Cubaco Ugartea, Florida
biaquin, Santo Domingoco Espa-
ñari dagocan Ugarte zatia, Pu-
erto Ricoco Ugartea, beste bora-
ri, eta Continente, edo Lutuguea-
rdagozcanaquin, ala Ychaso ba-
rrean nola bertean. America
Egoi aldecoan, Granada berria,
Venezuela, Perù, Chile, Rio Pla-
taco Provinciac, eta Ychaso pa-
quetsuari, eta Atlanticoari da-
gozcaten Ugarteac. Asian Fi-
lipinetaco Ugarteac, eta gañem-
ca bere mempe Erriac. (Art. 10)

P. ¿ Jaberic badu Españac?

R. Ez: ceren izanic librea, eta ise-
quigabaguea, eztà, ta eciñ izan-
diteque familia, edo Personaren
baten Guraso-ondarria; onezaste-
an beragan dago izatez Soberandia,
eta beragatic dagoca ere leguec ezar-
ceco escubidea. (Art. 2, 3.)

P. ¿ Cer adierazten da orrequin?

A. Españatarren batzarre onec ezdau-
ñòn beregaiñ; alaco eran eco guci-
on, edo guejenen borondatearequin
eradaquidezaquete zorionerraco de-
rizten gucia, iñore ere eciñ erago-
tzi dezaquean moduan.

P. ¿ Erregue ezta bada Soberanoa?

A. Erregue da beste edoceiñ becela
Izitar bat, Dierriagandic nagusi-
tasuna arcenduana; baña nola
Dierriac ematendion Soberandiari-
ren parte bat, gucion oneraco ala
convenidalaco opatienzajo titu-
lu au, ala adierazteco bere diña-
tasunaren gojande au, nola gor-
de erazteco zerzajon enrespetoa,
edo beguirunea.

P. ¿ Argùiroago azaldu liteque gau-
za au?

A. Domagun contu, iruream, edo la-
reun persona bata bestearequi-

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

co icusquizun gabe Onciratcondi-
rala Ichar bazter, edo puntu bate-
racd, eta Ichar-Ecaitzac bota-
tcanditualá Ugarte utsitu bate-
ra; guizon ajec bertan vicitcera
naita-najezturic, alebatec etzue
can ajen artean aguintaric; nor-
bera zan librea, ezaguigabaguea,
bere buruaren jabe, eta iñoren men-
pegabe.

P. ¿ Eta nolatan vici alcitezquean al-
carturic norberaren bertezaz con-
tugabe, gucian suerte onaz bortec
carguric etzuala?

R. Argatic alcarraguin vici izateco
asmoac eguiñ beciñ laster, eta eza-
guturic, batac besteagandic iche-
quita naitaez artaraco egon bea-
rra, aruteicozuten orduan beren
beraguigabaguetasunaz, edo jaun-
dereaz, eta momporatuco ciradén
on ceriztén erreguela, edo legue-
azpira; eta nor-beraren jaun-
dera au bilducalitzaque gucien
artera; alaco eran ece, iduquigaleta-
nic ajen artean iñor batac besteari

aguinceco escualdeanic, guciac bildu,
edo alcargatuta iduquicolucate escu-
aldea on-ceriztén gauzac erabagui-
tceco. Emendic datoz, erac beren ar-
tean gobernatceco, eta zucenceco
izentatcenzutenac autucalaguen-
la nausitasuna bafte lagunetatic,
eta ajec leguez, tabidez ifinicaldi-
cate naica condicioac, arguitzac,
edo mugac. Nola Nacia, edo Dier-
riac era onetan moldatudiradan,
guertacera oneguin adierazten du,
ez bacarric cer esan naiduan
jaundera Dierricoac, baicidaita-
ere berai dagocatela batez ere, eta
izatez; eta leguez gobernatcen diran
deceiñ, dala bertcoac becela batu-
ci bat carguduna, guciac erabat
daucaten escualdea berari emanit
dioten moduan equersitatceco, or-
denaz, zucen, eta seguru vici iza-
teco.

P. ¿ Soberandi onen uzean, Españaco
Dierria cer Religio mota gordetce-
ra jariendá, bere uso costumbre

onac ezgalceco, eta Españatar gu-
ciac virtuotsuac izateco?
A. Españatarren Eligioa da, eta beti
izango-ere da Gucietaraco, Apos-
tuluarra, Erromatar eguiazco ba-
carra. Dierriac amparatcendu
bere legue Jaquinsu, eta Justuaquin,
eta aguitz debecatcendo beste edo-
ceñen eguarria. (Art. 12.)
P. ¿ Eta cergatic auqueratu, edo legoi-
tzatcendo Eligio gucietaraco au, bes-
te gucíac alderaúduta?
R. Corren chitondo daquiten Españá-
tarrac Eligio santu au dala ba-
carric guibaccoa; eta corren ondoda-
torquion Españaco barrutiari, edo
Egoitzari batasuna ala iritzi Eli-
gioaetan, nala iritzi iritarandetan,
P. ¿ Cer obligació daucate Españatar
bilduac, edo aríatuac, eta Dierri-
leguera consideratuac?
A. Alcar amparatu, eta batac bertea-
ri laguncea; eta ala dago erabagui-
ric neurguidan, edo constitucioan,
Dierria obligaturic dagoala gorde-
tcera, eta ampáratcera legue Ja-
quinsu, eta Justuaquin Españatar gu-

cien derecho, eta ondasun Leguezco-
ac. (Art. 4.)
P. ¿ Cer derecho, edo margo dirade ojec?
R. Libertadea, seguranza, jabetasu-
na, eta berdintasuna.
P. ¿ Cer aditcenda seguranzagatic?
R. - Gucion batzarrea orabat bata ber-
tearen margoen seguranzaraco.
P. ¿ Certan dago jabetasunaren mar-
goa; edo derechoa?
R. Nore berac nai decela bere gau-
zac idugulicean, eta baliatcean;
orobat bere adimentuaren, ðuiqui-
ñaren, eta bear eguiñaren frutu-
az iñore ere, eta iñola ere ecin enz-
gotzidizoguean eran.
P. ¿ Certan dago libertadea?
A. Eztago libertadea, asco ez, jaquiñ-
ertzeduan becala, Guizonac iduqui-
tcean nai gucia, nai duan eran,
edo nola nai gauzac eguiteco gu-
aloca; baicic eguitcan bertori cal-
teric ecin deiguicon moduan, eta
leguenac debecatcen ezdituanac.
P. ¿ Veraz libertadearen contracoac
dirade leguéac?
A. - Ez: bai aitzitic amparatcen dute,

cerron libre balizaque berteri bere
derecha, edo margoetan calte egui-
tea, orduan indarsuenac, amar-
sutruenac, somarienac, almen-
truenac menderatu eta lucate ar-
galena, coitaduena, pobreena, eta
ezlizaque modu onetan izango
batere libertaderic.

P. ¿Cembait libertade mota dirade?

A. Iru batez ere: libertade naturez-
coa, edo izatezcoa; libertade Iri-
tararotia, edo politicoa; eta liber-
tade Civilla, edo Uricoa.

P. ¿Cerda libertade izatezcoa, edo na-
turala?

A. Lagungabe vicidan guizonac idu-
quico luqueana, (escualdea) nai guciaa eguiteco.

P. ¿Veraz orduan ezlizaque guizona
egongo leguereren baten mendean?

A. Vici albalitequeeere guizona la-
guntasunic batere gabe, ezta in-
din ditequeana, egongo lizaque le-
gue izatezcoaren mendean; eta
ala, ezinlizoque calteric beste gui-
zon bati, ez heritu, ez quendu sor-
tenceco bilduditzuan frutuac, ez-

ta ere beste gaitzic.

P. ¿Cer gauza da libertade Iritarau-
tia, edo Politicoa?

A. Da escualde bat edocerïegan dagoe-
na, bere Dierria, edo Nacioa goar-
natzeco moduren batez, naiz berez,
naiz alordeocaz.

P. ¿Eta cerda libertade Uricoa, edo Ci-
villa?

A. Da laguntasunean vicidan edo-
ceiñ guizonec daucan escualdea,
nai gucia eguiteco, leguear ber-
tec eciñ eragotzi dizoquean mo-
duan.

P. ¿Maldizquira, edo maldez escribi-
tzeco libertadea, cer libertade
motari dagoquio?

A. Libertade Civillari, edo Uricoa-
ri; bada beroni dagoquio, escribi-
tzeco, itz eguiteco, jateco, ibiltzeco
libertadea, eta guizonac bere casa
eguiñ al izatea escualde gucion ujo
librea, ala cileiguindez, nola ireta-
quindez, leguearen contracoa eztala.

P. ¿Certan dago bada maldizquiraco
libertadea?

A. Dago, guizonac itz eguiteco iñorc
aguindu bearric ezduan becela, ala
ezdu iñorc aguinduguizunic, pensa-
meduana escribitzeco; baña ecin itz
eguin, edo escribitzu litzaquean be-
cela castiguatzaca iñori catholeiqueo-
on gauzaric, ala ecin moldizqui-
ratulitzaque; argatic Naunguida,
edo Constitucioac, erabaguiezgue-
roz, nolatan aguinditezquean gu-
cion icarbidetan aurreraponac,
(ceñagabe ecinditezquean zorionic)
ditezarcendu, Españatar guciac
dutela escualdea, escribitzeco,
eta aguerceco bere irudiac, edo
pensamentu iritararac licencia-
tzaca, berticuvtegabe, aguertu-
baña lenagoco baibenagabe, le-
gueac ditezarlitzaquean urgui-
tca, eta eranzungarriaren azpian.
(Art. 371.)
P. ¿Cergatic ditu moldizquiraren liber-
tade onec aimberte Etsai?
A. Cerren ascodiraden munduan bera
usario charraguin viciradenac;
eta moldizquiratceco libertadeac
Erritarrac arguidoratuaz, aurreka-
tu, eta lejatcendu mario char ajen
bertaraua.
P. ¿Libertadea, eta esaguigabaguetasu-
na biac bat dirade?
A. Ez: cerren esaguigabaguetasuna
dagoan Diezaibat iñolazere beste
baten mendean ez egotean; ezta
ere bata bertearen equicariaren
azpian; eta libertadea dago, ba-
tezere Dierria ez menderatcean
guizon baten, edo banacabatzu-
en naiurtez, edo locaberoz: eta
ala, diguneam, pelcatcendegula
gueron libertadeagatic, esan-
naidegu, peleatcendegula gueron
Constitucio, edo Naunguidagatic,
gobernatzallean naiustca, eta
locaberoa eragotci, eta legue-az-
piratuaz; eta digunean peleatcen
degula gueron esaguigabaguetasu-
nagatic, esan naidegu, jardu-
tcen degula, Francesac aguindu-
ezdizaguten.
P. ¿Certan dago berdintasuna?
A. Leguea guciontzat bat izatean da
eratea, guciac idugui beardituztela

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820.

deracho, edo margo batzuec, obli-
gacio batzuec, batere ezaude, edo
pribilegio gabetanic.

III. Ixacurza.
Leguearen gañean.

P. ¿Cerda Leguea?
A. Carlos IV. eta bere aurrecoen dempo-
retan deitcenzan leguea, beren iti-
nean edocein Ministro, edo Tribuna-
lec ezarri, eta biraltcenzuten aguin-
ta, edo erabaguia; baña izatez,
eta eguiaz Leguea da, gucion vo-
rondatezco autormena, baibena,
gucion zorioneraco aguindu, edo
debecatu bear diraden gai, edo
gaucetan.
P. ¿Cer esan naido Vorondate baquida,
edo generalac?
A. Diarrico guciac, edo guejenac nai-
dutena.
P. ¿Verax leguea justuac izateco,
guciac batubearcodute, beren vo-
rondateac aguertcera, eta guciac
baibena eman bearra gauza ba-
tean, edo iritzietan?

A. Au onela eguinditequean leceetan con-
venida ala eguitea: baña Diorritar gu-
ciac ecin arbatudiranean (ecaeraz Espa-
ñan) non zabalduric aurquitcendira-
den munduaren lau aldetan, bildu be-
ardute edolaric guciac autatuaco per-
sonac, beren izenean aguertudiitza-
ten vorondateac, guejenen iritcia iza-
ni gauza erabaquicoduana; ceren
ecindiitequean gauza aldean izanga-
lizaque guciac orabat gauza bat nai
izatea.
P. ¿Cerda Leguen beamuga edo chedea?
A. Baquidaró Leguen beamuga dà, Dir
zaiaren zoriona, cañaren gobiernurz-
co ifiñtendiraden. Beamuga au alda-
teenda legue moten arara; batzuec
dirade ondeguidarrac, edo cimendueo-
ac, oiec, otandan beela, gobierneca ora-
baguitcandute, eta moldatcendute
Constitucio, edo Nourquida; legue
Vaicoac, cañac erabaguitcendituzten
erregeela irmoac, berezco ontasu-
netic artuac, Erritarren derechoac,
edo margoac erabaguitceco beren on-
dasunen uso libreán, eta eren arte-
co artu emanetan, eta tratu meta-
gucietan ondarunen, eta faltatasuna-
ren beaguidez; Legue obenduneac, edo

criminalac, gaiztaguiriac debeca-
tcendituztenac, eta dagozcaten pe-
na, edo gaztiguac ifintzendiztenac;
eta modu onetara leguеac daucza-
bere uzoyac, edo divitioac ìtz eguiten
dan gajaten erara; baña gucìac da-
toz ondo, edo batera beren Jatorria
izan bearduten aldetic, eta beren
chede baguida aldetic.

P. ¿Beraz Españan gucìac ecin bildudi-
raden ezquioroz leguеac eraba gui-
tcera, nai ta ez autu bearditu zte
artaraco diradon Guizonac alor-
decotzat?

A. Ala litezartu, edo eraba guitcendu-
Neurguida, edo Constitucioac, au-
tutcendiradenac Españaco Iritarrac
izateco baimandearen, edo condicioa-
ren azpian.

IV. Iracurza
Españatarren, eta Españaco Irita-
rren gañean.

P. ¿Cer banaita, edo diferencia dago
Españatarra, edo Españaco Irita-
rra izatean?

A. Neurguida, edo Constitucioac azal-
cenditu Españatarzat: I Españo
barrutian jajo, eta Erritar tutaco

guizon libre gucìac, eta ajen hume-
ac. II. Union batzarreagandic urcon-
de ezcutitza, edo Carta sortetorricoa
logratcenduten Erdeztotarrac. III. La-
gue erara, eta Españaco barrutian
Carta sortetorricatzaca amar urte
buru Erritarteco daucatenac, edo Es-
pañan vici izandiradenac. IV. Espa-
ñan libertadoa irabaciduten guizon-
erosco tu gucìac. (Art. 5.)

P. ¿Cer obligacio dute Españatarrac
batuciarguirá?

A. Españatar dan gucìac maite izan be-
ardu bere Jajoterria, izan bearduena,
eta onguillea, Neurguida, edo Consti-
tuciaren mempecoa, leguеen obedillea,
errespetatu bearditu ifinitaco aguin-
tariac, pagatu bearditu zpoitzaten,
edo estaduaren garuеraco bere onda-
sunen erara talguida, edo Contribu-
cioac aitzaguigado, eta leguеac aguin-
tcenduanean ercudatu beardu arma-
quin bere Jayaterria: da esatea, iñore
ere ezduala aitzaguiaric ifini bear
talguida, edo Contribucioac pagatce-
co, eta armac jasotceco. (Art. 6, 7, 8, 9.)

P. ¿Caiñzuac dirade Iritarrac?

A. Ciluza, edo linea bietatic Jatorria Es-

paña errico muga bietatic dacarten Es-
pañatarrac, eta Españaco edoceiñ er-
ritan erritar turic daudenac. Orobat,
Españaco derecho, edo margoac goza-
tuaz, Iritar Carta irabaciduten Cam-
potar, edo Erbesteco guciac. (Art. 18, 19.)
P. ¿ Cer bainande, edo deai iduqui bear
dute Campotarrac Iritar Carta irìsteco?
R. Egon bearra dute Españatarrequin ez-
condurie, eta ecarri bearduté bere-
quin sotarguitia, edo vicimoduren
bat, edota izan bearditzute ondasun
ezaotuac, talguida, edo Contribucio
zucenac pagadeizcaten adiña;
edo Jarri mercataritzan ambateco
burucarde consideragarriarequin
uri batzarrearen vorondatera; equin
izan bearcituzten Españaren eicu-
dagoan, edo defensan oiez beccela-
co serbitza señalatuac. (Art. 20)
Berebat dirade Iritarrac Erri-
tarturic dauden Campotarren Se-
me legaraucoac, Españan jajo, eta
Campora gobiernuaren licencia, edo
baimenagabetanic irten ezdutenac.
eta agueta bat urte ezguero erri-
tartu badirade Españaco Erriren ba-

tean equersituaz oficio, edo equinza
onen bat. (Art. 21.)
Edoceiñ ciluza, edo lineatic beren
jatorria Africatic datorquiten Espa-
ñatarrai uzelditenzaizte virtu-
tezco, eta merecimenduzco atea
zabalic Iritarrac izateco; ondoren
uri batzatreac emangadizte Iritar
Carta jajoterriaren mesedean ecur-
te, edo servicio alacoztuac edo seña-
latuac eguiñdituztenai; edo beren
adimentuan, arretan eta vicimo-
du onean banaitu diradenai; bal-
din Seme legaraucoac, edo ezcon-
zatic datocenac badirade; Guraso
libreenac; emacume libreare-
quin ezconduric, eta Erritartu-
xie Españan barrutian, oficio, edo
equinza onen batean equorsitua-
tcen diradela beren burucarde,
edo dirutaldearequin. (Art. 22)
P. ¿ Cer gallende, edo pribilegio daucu-
te Españatar Erritartuac?
R. Batez ere; eta leendabicoa da, ar-
batcea bearturen bilgumaraco au-
queratcera Dierriaren aurquezta-

zia moldatcen duten Ecautuac; or-
rez ortean idugui alizatea jardue-
Izipoquiac, eta ojetaraco auguerac.
(Art. 23.)
P. ¿ Badirado guertaldiac Españaco
Izitarra izatea galdulitzaguea-
nic?
R. Lau: I. Erbestean vortitza irichi
dalaco. II. Beste Gobiernuren ba-
tean jardunra irichi, edo artuda-
laco. III. Sentenciaz erabaquitcen
diranean pena atrecabetuac, edo
lotsagarriac, berrira gai eguiten
ezpada. Eta IV. Españatic campo-
ra bost urte ondorera, edo contiño
vici izandu bada Gobiernoaren en-
cargupabe, edo baibenagabe. (Art. 24)
P. ¿ Badago beste eracai, edo motivo-
ric galceco Iritaritza?
A. Ez; baña eragotzi, edo debecatcen-
da Izitar margo, edo derechoen equer
sia guertaldi ojetan: I. Tribunalean
ecadoiguite erabaquitcen danean,
eztala artaraco gai iñolaz ere.
II. Maitantsiagatic, edo guciegui-
co dirutaldearen zorragatic. III. Echo-
co mirabetarunagatic. IV. Ez equinza,

ta ezonequinzaren vicimodugatic.
V. Obenguité auci jaitatuac daude-
laco. Onez ortean erabaquitcen
do Neurquida, edo Constitucioñac,
Iritarren margo, edo derechoen
equerrira berrira sartu beardu-
tenac, milla zorcireun, eta oguetA
amar urtea ezquero jaquin be-
ardutela iracurtcen, eta escribi-
tcen. (Art. 25.)

V. Iracurza.
Gobiernuaren gañean.

P. ¿ Cer da Gobiernua?
A. Ezai guciaren manera, eta paquea
izandedin, eta ... mondera-
... ezditzaten ..., ... ez ifi-
ñi bearda gucien voronidatez gober-
natu, eta gucion gauinerraco con-
venidean gucia zucenduco duana.
Oyec gobernatu bearduten erreguea-
lac, bada, eta gañeracoac obedita-
beardutenen bainandeac, edo condi-
cioac neurguidatcendute gobiernoa;
eta erreguela ta bainandeac ojedrona-
tenzaizte (icurisdegun becela) legue
ondeguidarren izena, eta moldatcen

dute Erriaren Neurquida, edo Constitu-
cioa.
P. ¿ Erresuela, eta bainanda ojec Erri, edo
lecu gucietan dirade berdiñac?
A. Ez: eta argatic aurquitcendirade,
gobiernu banaitatuac, edo diferen-
teac. Lecu batzuetan aguincen da,
edo dauca Soberandia guizon ba-
tec bacarric, bere borondateaz os-
tean berte urguitza, edo mugabe-
tanic; berte lecu batzuetan gui-
zon batec aguindu arren, a laz gu-
ciarren ere, dago obligaturic, le-
gue jaquin batzuec gordetcera; ber-
te batzuetan aguincondute Persona
batzuec, eta ojec bateren artean au-
tutcendirade betico, edo dempora
jaquiñeco; eta azquenic berte batzue-
tan aurquitcenda berecitua, edo
partitua aguinta, edo Soberandia-
ren equersia.
P. ¿ Nolatan equiztatcenda bereci,
edo partitu au?
A. Bereci au equiztatcen da batzuec
gauza bat aguindu, edo eradaqui-
tcendutenean (eta da legue eguitea

becela) berte batzuec arecaritu eraz-
tendute, eta obeditceaz contu arren-
dute; eta berte batzuec manoratua-
ren arara eradaquitcendituzte ba-
ta berteen arteco dudac, lejac, au-
ciac.
P. ¿ Bereci au danez, nola deritza escu
aldeari, ceñaren virtutez lan eguiten
duan aguinta daucaten eacaitzac?
A. Menea, edo mendeai; oraren lendadi-
cicari deritza, legue ezarceco me-
nea; ceren bera dalarie equersila-
riac ezarcenditu legueac; bigarre-
nari deritza, mene oreguitaria, ce-
rren bere mediez cumplitu, edo ore-
guicratzendituzte legueac; eta irugar-
rrenari deritza mene ecadaicea,
ceren legue arara juzgatu, edo eca-
daitcendituan lejac.
P. ¿ Cer aterate, edo diligurate cerda eman-
dican?
A. Gobiernuac aldatcen duala bere era,
ezaico legue ondorguidarrac, edo aguin-
du, ta obeditu dearduten arteco bainon-
de eradaquiac mene, edo ahen ojen
gañean equitendute ematquida-
xen, edo particioaren arara.
P. ¿ Cembait Gobiernu mota dirade?

A. Esanditugun iru menecen, edo escualde-
en berecia biñaquidatulitegue bez-
eguiñ, edo modu ascotara, eta mol-
dazi banaitaquiñ; eta ondoren aun-
quitzendirade Gobiernu mota mo-nai-
tac: baña lenasteecoac iru dirade:
Gobiernu Locabea, Bazarondarra,
Dierondarra, edo Erepublicanoa.
P. ¿Cer da, edo certan dago Gobiernu
Locabea, edo Despoticoa?
A. Batutzean persona bategan iru
mene, escualde, edo gobiernu mo-
tac; ala leguie ezarlaria, oregui-
tazia, nola ecadoicoa; eta orren
mediz persona onec bere gogoaren
araura ezarcondítu leguecac, oregui-
tzendítu gurariz, durutenguz; eta
aratzendítu naico guiranian eta az-
quenic eguiten dítu gauzac bere in-
tziria leguez contugabe: eta nola mo-
du onetan mendecoac ezdaucaten,
aguintariaren gajaz, eta gogoaz
gañera beste libertadeic, segu-
ranzaric, jabetasunic, argatic de-
ritzate Esclavoac, edo loteguiac.
P. ¿Onedan lecuren batzuetan onela-
co gobiernuzic?
A. Lecu ascotan, batez ere Asia,

eta African; eta arguiroago adi-
erazteco, exemplo bateguin azalda-
co det. Marrueco erzian, Locabe
gobiernua dalazcora, aeitzendio
mempeco bati Enperadoreac, bes-
te baten queja ta salario, edo legue-
ac debecatcen ezduan gauza bat
eguiñ dualaco; baña ala ere, cer-
ren bere gogoa ezdaitzan, eze-
ri ez dagocala aguincendu, quen-
dizatela vicia; edo ipiñtendio be-
rari deritzan penaren bat. Emen
dacusgu, Marruecoen Enperado-
reac oreguitendituala bat bate-
tan iru mene, almen, edo escual-
deac, legue ezarlaria, oreguitaria,
eta ecadoicoa: lendabicicoa leguea
ezarcean gueiraeta banatt arta-
racaz; bigarrena legue ura oregui-
tu erazotceun; eta irugarrena,
guizagajoari leguea eraratzue
an. Beste gai guzietan ere orobat
da bere naicoaz; eta nola aguinte-
ziotzecoac, edo lorragacoac oro-
orobat gucia artan guidatcendi-
zaden, beren mempeco triste-

viciao, eta ondasunac ajen escu-
aurguitcendirade, gobernatcendirez-
ten azgarri on, edo aaiñonetic iche-
quiric daude.
P. ¿Cer da, edo certan dago gobiernu ba-
carondarra, edo Monarchicoa?
A. Bacaronda, edo Monarchia deritzan
guizon batec bacarric, eta beti es-
cualdé edo mene edequia equer-
tatcean, eta iduquitcean goitico icus-
tea mene ecadoiroan; baña aditen-
da, au gucea moldatu bear dutela
legue ondequidarrac, ceñetatic ecin
aldarandu ditequean onelaco escu-
aldeaz onratutic dagoan guizona;
cerren alderancen bada bertatic
gobiernu au aldatcen da lucabrera.
P. ¿Nolatan itzurico da, edo eragotzi-
co da au?
A. Erabaquiaz legue ondequidarren
medioz (ceñac eguiten duten neur-
queda osan degunez) bitezarde fa-
quin batzuec mene orequiarrari
barreratzat baliatu daquion.
Suc ez eliquia zalario, gure Erre-
gueac eguin dituraden Locabeac; eta

arguatic orain dacusgu ondorengo
charrac deraraude arguandic.
P. ¿Cer da, edo certan dago Gobiernu Di-
rondearra, edo Republicanoa?
A. Exzitar guciac erreguela, bainande,
eta legue ondequidarren batzuen az-
pian berez equersitatcean legue-
emalleavren menea, edo almena; eta
ematean mene orequia, eta ecadoi-
cea dempora faguiñeco erac autu-
tcendituzten personai.
P. ¿Menen iffñiera banaitatutic, edo
menen banaitatic, edo beren mol-
duxzitic, cer beste gobiernu ma-
ta ateraten dirade?
A. Mene lenartecoen beyertcac, edo
mallac: egemplez, Jaun menatia,
nastua, urrirondea, machina le-
guea, eta vidaguera.
P. ¿Cein da Jaun menecoa?
A. Jaun mene gobiernua da, iritarme-
nearen malla bat, bere eguiazco adi-
garrian aimbat da nola Guizon obe
en gobiernua baña iritar guizon
obeen Gobiernuac ecin irauteac,
deitu ervazodio Jaun meneco gobier-
nua-ari, ceñetan nobleac bacarric

equersitatcenduten, iritarrean erritar-
guciac equersitatcenduten mene-
ura banaitagabetanic.
P. ¿Cer da gobiernu nastua?
R. Da gobiernu bat mene legue ezarza-
llearen, oreguiarraren, eta ecadai-
coaren ifiñiera, ta bereciaren me-
dioz gobiernu banaituen moldea ar-
arcen duana.
P. ¿Cerda gobiernu uzzirondea?
R. Da gobiernu galgarri bat, ceñetan
persona banaco batzuec almen
legue ezarlaria, eta oreguitaria
artu, eta beren gogora equersita-
tcen dutena.
P. ¿Cerda machinada?
R. Berre gobiernu gaizto bat, ceñetan
gente mulsatiac mencaz jabetu ta-
guenaicarrira, eta desarauidez equer-
sitatcen duana; ceñaren azquen
ondorengoa dan gobiernu buruga-
gabea, edo gobiernu batere eza.
P. ¿Cer da gobiernu bidaguerajea,
edo Tirania?
R. Da ere gobiernu galgarri bat, ce-
ñetan persona batec leguez con-

tra beregana-tu, eta equersitatcen
duan goitico menea.
P. ¿Aitatu diraden gobiernoen artean
ceiñda obeena?
R. Bestatic ez autu, edo mespreciatu be-
arduta gobiernu Lacabeac; Urrizan-
deac, machinadac, eta bidaguerra-
joac; cerren izanic galgarriaiñac,
eta bidegabecoac (arrazoi eren eran
degun becela) naita ez izan beardu-
te galgarriac, caltegarriac; eta
badiraute, da cerren indarrac
menperatutaca erriac eciñ goi-
tu duan: Españaco Erriaguin fran-
testean guertatu zan becela.
P. ¿Gobiernu leguezco, ta bidezcoetan
ceiñ da obeena?
R. Suciac dirade onac, mencac ondo ain-
bastuduric, moldaturic aurquitcen
diranean, legeitzagabetanic, onetic
gaiztora aldatu ez ditecen, eta ala
erritarren derechoac egonditecen be-
tiraai ustearen estalpean. Alaz gu-
ciarren ere, Erri bituenzat autule-
zoque Dibondarren gobiernua; ce-
zaren gobiernu onetan esittarrac sa-

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

ezificatceanduten personari dagoqui-
on libertadearen zatiric chiquiena;
baña Erri andi, ta zabalaarenzat,
eguiaz, ta bertatic esanditeque, ne-
caggoa dala gobiernu Bacarenda-
rra, edo Monarchico Nourguida-
rra; bada esquipideac guciguiza-
baldu dotaduatlaco, mene orequita-
xia aurquitcen ezpaliz eudijotua,
edo barrutua, eracai; edo matineau-
co izangolitraque argaldu, edo ar-
baldutceco.
P. ¿Cer aditcenda Gobiernu Bacaron-
dar nourquidarragaitic?
R. Bacarondar justua, legue onda-
quidar esara erreguelatua, edo zu-
cendua; cerren, esandeguin becela
ajer eguitenduta Gaitzaren neur-
quida, eta legue ondarquidagade
ezlizaque izango gobiernu Baca-
rondarra, baicic Lorabea.
P. ¿Nola deritza gobiernu Bacaron-
darrean gucien gaitico menea-
daucanari?
R. Nouguidalitzaque ere icen aico,
erreaurqui daitcen da Erreguea.
P. ¿Cer gobiernu da Españacoa?

R. Bacarondar moderatua, primuarra,
edo Jatorrizcoa. (Art. 14)
P. ¿Ipenza onetan, cer muntoqui, edo emaz-
quida daucate mene leguea ezarlariac,
eguilariac, eta ecadoiqoac?
R. Legue ezarteco menea aurquitcen-
da Uzibatzarreagan Erreguerequin
batera. (Art. 15.)
P. ¿Ueraz, badu Erreguec legue ezarre-
co eterartea, beraurguea, edo bil-
guera?
R. Nourquidar ala convenidala era-
baquida, guero esango diraden arra-
zojen, eta legue erarqa.
P. ¿Leguedac osquitcea, edo cumplica-
ratcea nogan dago?
R. Erreneoan, edo Erregueri dagoquio.
(Art. 16.)
P. ¿Nori dagoquio mene Ecadoicoa; au
da leguea zucen diartrea aucir-
tan, causa gozandecoetan, eta oben-
dimetan?
R. Leguerac ifinitaco Tribunalaetan (Art. 17)
P. ¿Cer esan nai du leguerac ifiniac?
R. Iñorc ere ezdaucala escualderic
Juzgatceco Uzibatzarreac legue
baten mediaz ifiñitaco Tribuna-

lac, edo juezac ezpadu: alaco ma-
duz ece, onezquero ecingo du Ere-
guec ifiñi Tribunal bere gaiñ gui-
zic, edo iñoren cargura utzi per-
sonaren bat juzgatceco, edo eca-
doitceco; baicic Españatar gu-
ciac ecadoitu beardute noiznai,
edo edoceiñ aldartetan dagoqui-
on Tribunalean.

VI. Iracurza.

Uribatzarren gañean.

P. ¿Cer da Uribatzarrea?
A. Biexxia diruditen [illegible] gui-
cien berpatzea Iritarrac librequi-
ro legue ezarceco icentaitudituz-
tenac. (Art. 27)
P. ¿Nolatan Iritarrac izentatcen-
dituzte Ecautu ojec?
A. Neurguidac eradaquitzen du-
an moduan.
P. ¿Combat Ecautuequin molda-
tcen dirade Uribatzarreac?
A. España barrutico diabetari da-
goquion cembaitezco Iritarre-
tatic, dala oztu gartetic, nola Icha-
sotic aranz, irurogueta amarmil-
la animetatic Ecautu bat. (Art. 31)
P. ¿Noiz deitcendira Uribatzarreac?
A. Neurguida, edo Constitucioac be-
rac, eñac legue ondaguidor era-
ra oart erazotcenduan urte ditic
urte dira egun jaquiñetan equin
dedilla Ecautuberrien autuera,
zarren ordañeraco; alaco eran
ece uribatzarrea beti viçiric au-
quitzen da, seria, edo itzerac beti
irauten ezpadute ere. (Art. 108)
P. ¿Cer doai, edo bainandu beardira-
de uribatzarreraco Ecautu izen-
tatceco?
A. Iritar izatea, bere Iritar derechoen
equerriarequin: oguetabost urte
igarotacoa: Provincian jajoa, edo
ezaitortueric zazpi urtez guichie-
na vici izatea; naiz dala vicimo-
du secularrecoa, naiz Eliztar se-
cularra. (Art. 91)
P. ¿Badirade personac doai ojec idu-
quiarren Uribatzarreco Ecautu
eciñ izanlitezqueanac?

A. Bai: Erregueren erabaquinzaco secretarioac; Egoitzaco Consejala-
riac, eta Erregueren [illegible] ser-
vitzariac; Erbestearrac, Erritar
carta Uribatzarreagandic irichia-
gatic; Españaco Infanteac; gu-
ciaréguico [illegible] gobier-
nuac autua eziñ izanditeque,
[illegible] daucan Provinciaco Erau-
tie. (Art. 95. 96, 97. eta 205.)

P. ¿Cergatic ez-autu, edo cemporatzen
dirade persona ojec?

A. Atene orequiac, ceñegandic guer-
tuvo ichequiric dauden, legue ezar-
tasian [illegible] idugui ezde-
zan; cerren, esandeguñez, gobier-
nu on bat ~~[illegible]~~ me-
ne ojen aimbaiste justuac, pro-
chu da, eragatea aldacrazo le-
zaquean gucia. Ceragatic ne-
urquidac berac erabaquitzendu,
Ecautuac izan beardutela ira-
unlariac, edo autuiezcorrac be-
ren irizteac gaitic; ez dempora,
ez guertaldiz, ez aguintaric car-

guric artu alcodiztela iritzien
gañean; ojen contra causa aben-
duric escabisatzen bada, eziñ eca-
daitu, edo juzgatuditezquela
Uribatzarreco tribunalean bai-
cic, beren gobiernu barruco arau-
dean eradaguitea dan moduan,
eta maneran; eta billaldi dem-
poran jñori ezdezala izan es-
cabidezic ojen contra, ezta ere-
quiten ere zorracgaitic. (Art. 126.)

P. ¿Baña mene orequiac, edo Erreguec
undo [illegible], aldarteren ba-
tean erontea guertatuco baliz
legue emanzalleen artetic per-
sonaren batzuec Erritarren ixtl-
tean escuialseren batez jabetzeco
ecen irichico ote liqueean aguin-
dez, erregaldez, edo sariz?

A. Ez; cerren ecautuen alec ecautuac
diraunen bitartean ez beretzat, ez
besteenzat gaitirichi, edo preten-
dilezaque Erreguec eman, beardu-
an [illegible], edo empleoric, ezta
gojendiric ere mallacoa ezpada.
Orobat ecaitueen alec ecautuac di-

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

zauen bitartean, eta andican ur-
te betera artean, ecin irichileza-
que ez beretzat, ez besteronzat pe-
zarriric, edo pensioric, ez honore-
ric Erreguec eman bearduenetan-
tic. (Art. 129, 130)
P. ¿Cer mene, edo eicualdi dute Uri-
batzarreac?
R. Uribatzarren eicualdeac dirade:
Lendabicicoa: legueac egartu,
eta bitzartu, edo erabaquitcea,
eta premian azaldu, eta adiskideac.
Bigarrena: Erregueari, Asturiaco
Principeari, eta Erregenciari ju-
ramentu artcea, bere toquietan-
darana dagoan becela.
Irugarrena: erabaquitcea du-
da eguitezcoric, edo arandezco-
ric suertatcen bada Coroaren
jatorriaren gañean.
Laugarrena: Erregencia, edo Erre-
gentea autatcea Erreguearaco
Neurguidac, edo Constitucioac
darcenduanean; eta ifinitcea mu-
gac Erregencia, edo Erregenteac
ajen erara eguerridezaten me-

ne Errenta.
Bostgarrena: Asturiaco Principea-
ren ezagüera aguiria eguitea.
Seigarrena: Neurquidac eaccen-
duanean Erregue humeeraccan-
zi zaja, edo Tutorea ifintea, edo
içentatcea.
Zazpigarrena Onzat ematea
batutza adiskidegarriaren ongun-
deac, ichecaiguitu, edo ratificatu
baña leenago, eta Baidentcea
mercataritzari dagozcan ga-
jac, subsidioco, edo laguntzacoac.
Zorcigarrena: Baidentcea, edo
ucatcea Erbesteco Tropeen, edo sol-
daduen sarrera Erreguegan.
Bederatzigarrena: Neurquidac
erabaquitzaco Tribunaletan jar-
duerac quendu, eta ifintea; eta
orobat quendu, eta ifintea jar-
duera aguiriac.
Amargarrena: Erregueoren escae-
raz ifintcen, eta tincatcea ala lu-
zeoca, nola Ichasoco indarra, era-
baquiaz paque dempora bere

oñean egin beardiran soldaderra,
etaguerratean gucitu bearduana.
Amaicagarrena: Aguiteac ematea
Eguerritzari, Armadari, eta Erri-
tar soldadu gudartariac erren lan
bide, eguiteco, eta gai gucietan,
Amabigarrena: Uguiranza, edo
administracio aguiricoaren gar-
tuac tincatcea, edo ifiñtea.
Amairugarrena: Urteoro eraba-
quitcea talguidac, edo contribucio-
nec, eta cotizac.
Amalaugarrena: Dierritarren zor-
urtatic, edo arceecetatic premiar-
duetan dirua prestamez artcea.
Amabortgarrena: Provincien ar-
teco talguidac, eta kirtucitunc, edo
errepartoac ontzat ematea.
Amaseigarrena: Icusi, eta onzat
ematea aguirico candalaren, edo di-
ruaren begoitea, edo gastua.
Amazazpigarrena: Aduanac, eta
boren lasariac ifiñtea.
Emezorcigarrena: manrratcea pro-
chu zana Dierrico ondasunen begui-

rdnzaracorzaitmaundoraco, eta sal-
bentaraco.
Emeretzigarrena: Erabaquitcea di-
ruaren balioa, pisua, leguea, mol-
dea, eta izendatcea.
Oguecigarrena: Pisu, eta neurrien
gañean billatguidaric, edo modu-
zic ederena autatcea.
Ogueta batgarrena: Uici moduaren
zuiguiñac, eta aurrerapeñac gogui-
bordu, edo zuzencea, eta embaraz-
zoarri guciac quentcea.
Ogueta bigarrena: Erreynuco era-
cusetcaren modu, edo moldea era-
baquitcea; eta onzat ematea As-
turiaco Principearenzat ifiñten
dan aciera moldea.
Oguetairugarrena: Erreynuco iri-
takuaren, eta osasunaren arau-
dea onzat ematea.
Ogueta laugarrena amparatcea
moldizquiraren libertadearitea-
raco.
Ogueta bostgarrena: Orequiera-
zotcea naidartegulco secreta.

zioen, eta beste jarduera aguiri-
caen eranzuera edo fianzac.
Oguera seigarrena: azquenic da
goguite Uribatzarreai ematea,
edo ucatcea baidena, neurguidac
baiben onen premia oarcen du-
an gai, eta lanuide gucietan (Art.)

VII. Iracurza

Legue ezarcearen, eta Erreguere-
zen bitezarcearen gaiñean

P. ¿Asco da Uribatzarreac legue bat
ezarcea eguiteco?
R. Ez: Erreguec onzat eman, edo bite-
zartu beardu; argatic esandegu,
legue ezarceco menea aurguitcen
dala Uribatzarreagan, Erregue-
reguin batera.
P. ¿Cer eguidarau, edo guisa gorde
beardute Uribatzarreac legue-
ac ezartzean?
R. Neurguidac aguintcenduana.
P. ¿Nola deritza Erreguec legueari
baibena ez ematcari?
R. Deritza veto, caña datorren uca-
tcetic, edo debecatcetic; cerren
argatic debecatcenda, edo eragoz-

tenda leguea publicatcea.
P. ¿Ueraz Uribatzarreac legue bat ezar-
zaiagaticez daucaa indarric, Erre-
guec baibena ematen ezpadio?
R. Gauza onec badu bere muga, edo
neurria; bada baldin Uribatzarre-
ac iru urtean errenca legue bat
ezarcen badu, irugarren urtean
naitu ez Erreguec baibendu bear-
du, publicatcea aguindu, eta gor-
de erazo, aurreco urte bietan bi-
tezarcea ucatuagatic. (Art. 147,
148, 149.)
P. ¿Cergatic escualde, edo etorarteau
ematenzaio Erregueri legue ezar-
tcean, baldin escualde au bada-
geca bacarric mene legue ezarlu-
tiari?
R. Suerte obea iristeco, edo izatea-
gaitic; eragozteagatic eraonetan
Uribatzarreac legue ezartcean
izandezaqueten urduria, eta bo-
rotasuna. Neurguida, edo Cons-
titucioac erabilguitcendute ja-
rraitu bearditezten mugac, eta
Uribatzarreac legue ezartcean, de-

becatcean, usatu bear dituzten mol. de, edo eraudeac, eta Erreguec bitte. zartcean, eta publicatcean.

P. ¿Uribatzarreen billa aldiac, hitzera. quidac irauten dute urte gucian?

A. Ez: iru illabete ondorero, bacarric, Mayatzaren lehenbiciciко egunetic asita; luzatu baditezque ore illa. bete bateco Erreguearen aracraz, edo Uribatzarreac berac erabaqui. tcen badu iru partétatic biren bo. toaguin. (Art. 106, 107)

VIII. Iracurza.

Ecautuen bilguma beti iraulea. ren gañean.

P. ¿Hitzeraquidaric, edo Seioric ezta. goan illetan aldeguiton Ecaute. ar guciac?

A. Ez: corren guelaitcen da zazpi guizonezco Ecauta beti iraule bat, iru Españatar, iru Indiatar, eta zazpigarrena suertez atarcea. (Art. 157)

P. ¿Cer mene, edo escualde dauca Ecauta onec?

A. Batezere arreta neurguida, eta leguoac gordeerazotcean; contet. ematceco ondorengo Uribatzarrea. ri barruntatu difuzten legue auz teac, eta Uribatzarre oiezlacoe. tara deitzca neurguidac eraba. quiric dauzcan demporetan.

IX. Iracurza

Uribatzarre oiezlacoen gaiñ.

P. ¿Nozzuaguin moldatcen ditade Uri. batzarre oiezlacoac?

A. Beratdico Uribatzarrea moldatcen duten ecauaguin araguin, ecau. tac diraden urte bietan.

P. ¿Corgatic deitcen zaizte oiezlaco. ac?

A. Corren deitcen diraden hitzeraqui. daric, edo Seioric ezdagoan illetan.

P. ¿Cer demporaz, edo casotan deitu bearco ditu Uribatzarre beti irauleac?

A. Coroaren bacaaldian, edo utsal. dian; edocein moduz Erregue eziñ. datcen danean, Erreynua gober. natceco, edo Corea ondorengoari utci naidionean; eta motivó justu,

edo apartecoen bidez Erreguen dei-
tcoa, edo bilcea deritzan orduan (Art.
162)

P. ¿Deituric, eta bilduric eraunetan
Uribatzarre oiczlacoac, crabaqui-
lezaquete ojec edoccin gaitan?

A. Bacarric erabaquilezaquete dai-
tu, edo bilcendiraden gai artan.
(Art. 163.)

X. Irauzta
Exreguen gañean

P. ¿Cerda Erregue?

A. Persona ura ceñaren icenean gu-
cia osequitcendan Gobierru Ba-
tarondean, edo Monarchicoan.

P. ¿Nogandic arcendu bere menea,
edo nausitasuna?

A. Gobernatcenditeuen Dierritaste-
tatic.

P. ¿Cer erabaquitcendu nerquida,
edo Constitucioac Erreguen
gain?

A. Erreguoren Persona dala Dona-
tia, ezauscarra, edo ceaupedecoa,

eta ezdagoala obligaturic eran-
zuquira (Art. 168)

P. ¿Cergatic ematenzajo Erreguari
azgarri, señale, edo Caracterau?

A. Londabici corren bertatic gauza
jaquiña dan, Erregue batec enga-
ñuz, edo guczurraz ezpada, legue-
en contraco gauzaric naidezaquen-
la, (bere izatezco chedea danez) ce-
ñac osequitceco aurguitçendaren
ifinitic gaiñdeco lecuan. Bigarre-
na: corren baldin Erreguoren Per-
sona eranzungarria baliz modu-
ren batez, bide emangolizaque-
ardiñajen exzicrtaraco, eta ne-
lacoac ondorengo calteguiriac eca-
zaitcolituzcate Dierrian; eta az-
quenic Erreguec idauquidezan da-
gocan erreipetoa, uenoracioa, eta
obedimentua; lado gucion zoria-
nac ecatcendu eta emandaquio-
la legueen osequiaren carguaz,
eta Gaitzaren sosegoarena, eta
seguranzarena daucanari.

P. ¿Cer cortes izenntza, edo tratamen-
zu dauca Erreguec?

A. Magestade Catholicoa, edo fededuna.

P.; Cerdagoca berari?
A. Esandegun becela, berari bacarric dagoca leguiac eraguiteratzotzea; eta bere menea luzatcenda barruco manera aguiria zait-iraunduteco prochu dan gucira, eta Egoitzaren campoco seguranzaraco bear danoraño; neurguidaz, edo Constitucioaz, eta legueaz conforme, edo legue arara. (Art. 370)
P.; Cer pribilegio guejapodauca Erreguec?
A. Legueac bitozartu, eta publicatuaz ganera dagoca botezere:
Lenbadiciena: biraltcea, legueac eraguiteco ondo deritzan eraldaquiar, araudeac, eta aracardeac.
Bigarrena: Erresuma gucian beardecela, eta laster Justicia eguitea arreta artcea.
Irugarrena: guerra etsandaracitcea, paqueac eguin, eta ithetoguitutea, guero Urbatzarreai contu emanaz.
Laugarrena: Tribunal gucietan, ala gozandecoetan, ala elendunecoetan

Goiarauguiñac, edo Magistraduac icendatcea, Consejo egoitzacoaren goguidentz, edo esacaraz.
Bostgarrena: gozandecoen, eta gudartarien, edo Soldaduen Jarduera guciac ematea.
Seigarrena: Apezpicugoac, gojendeac, eta beste Erresumaren zucejaundeco Elizguizonac izentatcea Egoitzaco Consejuaren aipez.
Zazpigarrena: Legue arara Onoreac, eta diñadi mota guciac ematea.
Zorcigarrena: Eguersituari, eta Armadari aguintcea, eta guerrarien buruzaguiac izentatcea.
Bederatzigarrena: Armen indarra maneratcea, partitcea, eta banatcea prochuric guejena dan moduan.
Amargarrena: beste Atempoduren bitezarrac, eta Mercataritzari dagozcan gajac guidatu, eta zuzendu, eta Embajadoreac, Miñistroac, Consulac, edo Bacarguidac izentatcea.

Z·M
MUSEO · ZUMALAKARREGI · MUSEOA

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

Amaicagarrena: Diruguitearen
arreta, eta diruetan Erreguearen
gorputz ordia, eta izena ifiñi
erazatcea.
Amabigarrena: ifiñiric dauden
fiñ artan ondasun aguiriac no-
latan gastatu, edo partitu era
baguitcea.
Amairugarrena: leguean erara-
arauzleac, edo gaitz guilleac
gozacaitu, edo libratcea.
Amalaugarrena: Uribatzarreai
contiratcea, edo gogarcea. Die-
zxitarrai convenizaizten legue-
ac, edo ojen birterac, edo aldae-
rac, gueroztic erabaquidezaten
eranic dagoan eran.
Amabostgarrena: Biaila, edo
baibona ematea, edo ucatcea
Elizbatzarren erabaquiai, Ai-
ta Santuaren Buldai, uribatza-
rren usorondatez, baldin erabaqui
baguidac, edo guciequicoac bada-
cazquite; aditua Egaitzaco Con-
sejuari banugajac, edo Gobiernua-
ri dagozcanac badirade; eta au-

ugajac badacazquite, Justiciaco
Tribunal goiticoari ezagutza, eta
erabaquitza igaroaz, legue era-
ra erabaquidezan.
Amaseigarrena: libreguiro, edo nai
erara quendu, eta ifiñtea Egaitza-
co, eta Idaztegui Secretario-
ac.
P. ¿Neurguida, edo Constitucioac
Erregueri ematen diozcan escu-
alde ojen ondoren, ezta izoa itin-
ten muga, edo neurriren batzu-
ec?
R. Bai por cierto, eta dirade:
Lendabicicoa: Iñolazere eciñ era-
gotzicoditu Erreguec Uribatza-
rreac neurguida, edo Constitu-
cioac erabaquiric daucan dem-
poretan, ez gueldîtu, ez desoltu,
ez eragotzi iñolazere itzeraqui-
dac, edo sesioac, eta erabaquiac.
Baldin nordaitzue Erregueri le-
gue ojec austeco consejuric, edo la-
guntasunic emangobalizcate
bertatic traidoretzat erabaqui-
tcondirade, eta alacotzat per-
seguituac izangodirade.

Bigarrena: Erreguea eciñ Erbestera-
tuditeque Uribatzarren baimena-
gabe; eta eguitenbadu, Corona utzi-
duala contuz.
Irugarrena: Erreguec bere almi-
nac, eta ascualdeac eciñditza-
que saldu, ez utzi, ez besteri eman;
ezta ere bere pribilegioric baterc
Baldin edoceiñ motiboz nai ba-
lu bere Tronu, edo Jarleguia utzi
ondorengoari, eciñgodu Uriba-
tzarren baimenagabe.
Laugarrena: Erreguec iñolaere
eciñ saldu, eman, edo trucatu
lezaque bere Erreynu muga-
barruan aurquitzendiraden Pro-
vincia, Uri, Erri, edo Alderric, ez-
ta zatiric chiquienaere.
Bostgarrena: Erreguec eciñ eguiñ-
dezaque erbesteco mendedunaquin
batzundc ofendigarriric, ez merca-
taritza leguec apartecoric Uriba-
tzarren baimenagabe.
Seigarrena: eciñ obligatuditeque
Erreguec Erbesteco mendedunac
laguntasunic, socorroric ema-
tera Uribatzarren baimenagabe.
Zazpigarrena: eciñ eman, edo saldu-
caditu Erreguec ondasun Dierri-
coac, Uribatzarren naiez baicic.
Zorcigarrena: Erreguec eciñ iñolaere
Talguida, edo Contribucioric ifiñile-
zaque ez zuzen, ta ez cearca, ez
ercatu ecen, ta ecertarac atzagui-
ren bat, edo beztez; baicic beti era-
baquibearcodute Uribatzarreac.
Bederatzigarrena: Erreguec eciñ
iñori emangodio pribilegio, edo
gallaldi batarric, ez personaren
bati, ez batzarreri.
Amargarrena: Erreguec eciñ arte-
dezaque iñoren ondasunic, ez per-
sonaren batenic, ez batzarreare-
nic; ez-mompotic quendu, eta ez
eragotzi beren gozamenic; eta
naizbait prochubaliz Erritarren
aurrerapenetaraco personaren
baten ondasunac arteca, eciñ
eguiñdezaque bertatic jadra
caltegabetubague, eta guiza e-
cuera trucada on bat eguiten ez-
padio.

Amaicagarrena: Erreguec eciñ iño-
zi quendu[illegible] dio bere libertadea,
ezta ere berez ipiñi pena, edo gastí-
guric. Firmatcenduan naidarte-
guico Secretarioa, eta Juez ere-
quilaria izangodirade Dierria-
ren eranzunle, eta gastigatuac
libertadearen contraco gaiztopa-
ren obendunen erara.
Bacarric Egoizaren prechuac, eta
seguranzac escatcenduanean per-
sonaren bat preso arzaja; edo an
xxestatcea, biraldulitzaque Erre-
guec artaraco erabaquiac, edo
ordenac; baña berrogueta zorci
ordu barru entregatu erazo be-
arco du Tribunale, edo Juez da-
goquionaren escuetara.
Amabigarrena: Erreguec ezcon-
za eguin baña lenago parte,
edo contu emanbeardio Uriba-
tzarreari, beraren baiñena iriste-
co; eta eguiten ezpadu Coroa
utzidualá contu.(Art. 172)

1.; Baldin Erreguec (zorcigarren urguitze-
an esaten dan becela) Talquida, edo
emanquizunac ipiñi eciñ badezaque,
nolatan vicico da bere Magestadea-
si dagocan ohorez?
A. Erreguec aurrera eciñ ipiñico du
bere nairutaz talquidaric, edo e-
manquizunic eldecela, batzue-
tan inguratcenzuten guizon gaiz-
toen cuticia asetceco beste piñ-
gabe: oraiñ Uribatzarreac, era-
baquicodu bere Magestadeari,
eta Jaureguiari dagocan modu-
co urteroco gozamentua; on-
bat eguiñgo da Asturiaco Prin-
cipearenzat, eta Infanteenzat....
Eta Erregueren Jaureguirako
gozamentu ojec, eta bere fami-
liaren janari, edo vicigarriac
erabaquicodituzte Uribatzar-
reac Erreina alsi dateitzaren
asieran, diraueen bitartean eciñ
aldalitezquean moduan; eta re-
ñalamentu ojec guciac izango-
dirade Dierrico gordairuteguia-
ren, edo Tesoriaren contucoac, eta

pagatucozaizca Erreguec berac
izentatzendituan Ocenteri, edo ma-
jordomo naguziari. (Art. 313, 221.)
P. ¿Gauza lotsagarri ezta Erregue
batenzat muga, eta bainande
ojec ifiñtea?
A. Muga ojec irmotcendute Irita-
rxen libertadea, eta Erregue ba-
ten gloriaric, eta almenic andie-
na dago guizon libreen izatean;
becalen, edo lerdindubedi España-
co Erregue Turcoen Emperadorea-
zeguin; eta icusbedi, bi aguin-
dètatic ceiñ dan anguerateca-
coa.
P. ¿Cer gogarcendu guejago neur-
guidac Erregueren gañean?
A. Erabaguitcendu Españiaco Erre-
gueren, edo Coroaren jatorria,
edo ondorengotasuna; tincatcen-
du, edo zulcatcendu Erregueren
humèra; señalatzendu bearordue-
tan Erregeneta ifiñtece modua;
eta erabaguitcendu nolatan Erre-
guec, eta Asturiaco Principeac

Juramentu eguiñ bearduten-
Uzibatzarrearen aurrean. &c.
(Art. 173. à 212.)

XI. Iraurza
Secretario Naidartéguicoen
gañean.

P. ¿Erregue izanic autsiezbearrecoa,
doacabez guertatuco balizaguc
cerbait aguintrea Neurguida-
ren, edo Constitucioaren contra,
nori cargu eguingozaca?
A. Ordena, edo aguinta firmatu,
edo ciazcatu duan naidartegùico
Secretarioari. (Art. 226.)
P. ¿Cerdirado naidarteguico Secre-
tarioac?
A. Erreguec autatcendituan bere
gogoco Persona batzuec gobiernu-
co gajac erabaguitcen laguntce-
co.
P. ¿Onelaco cembait Secretàrio seña-
latcendiozca Erregueri Neurgui-
da, edo Constitucioac?
A. Zazpi, utziaz Uzibatzarreai es-
cualdeac prachudiraden aldacrac
eguiteco gai onetan. (Art. 222.)

P.¿Nola daude maneratuzric, edo
zuzenduric Secretario ojec?
R. Era onetan.
Lendabicico: Egoitzaren naidarte-
guico Secretarioa, ceñaren car-
gu dauden bitezar gajac, edo Egoi-
tzarenac; Erdesteco Sartzaguin
alcar aditzea; eta beste Erregue,
eta mempeduner guerrenaco
Embajadoreac, ministroac, eta
Consulac izentatcea.
Bigarrena: Oztugarteco, edo Penin-
sulaco gobiernucoa, ceñari da-
gocan Erreguero gobiernu iri-
tarautia, edo Politicoa, osasuna,
equiñarteac, buzlaunza, edo ne-
cazaritza, duiguinda, Carce-
lac, hospitaleac, Correo, Portac...
Irugarrena: Ichas aronzco gobier-
nucoa; ceñaren cargura dau-
den Americaco, eta Asiaco Pro-
bincietaraco gajac orac, Correo,
Portaz campora.
Laugarrena: Gracia, eta justicia-
coa; ceñaren contura dauden
Erreguec, edo Erregenciac boillerdi
bietan eguitendituzten Obispadu-
en, Diñatasunen, beneficioen, eta
Ecadaiteen, ta gojaranguinen
jarducren izentamentuac, eta
justiciaguiteari dagocan guci-
an.
Bortgarrena: Haciendacoa, ceñari
dagocan boillerdi bietaco sartu ir-
tena, gastuena, nola dan Talgui-
da, edo contribucioac cobratcea,
etá pagaquizunac eguitea.
Seigarrena: Guerratecoa, ceña-
ren argu dauden boillerdi bietaco
Soldadu jarducrac izentatcea
legue arara.
Zazpigarrena: Ichasguindaa-
coa; ceñari dagocan ichaslan-
bide guciac, Armadaco jarduc-
rac, eta Aguiñtaria izenta-
tcea &c.
P.¿Balsin Secretario ojen artecò ba-
tec leguearen contrato ordena-
ren bat firmatcen badu nor car-
gu eguingo dio?
R. Diozuiac, da cuatea, Urbatzarre-
ac, neurguida, edo Constitucioac
onabaguitzen duan eran.

P.; Eta Secretarioac eranzuten ba-
du, Erreguec aguindudiola?
R. Etzaizca baliatuco aitzaqui-
ac; zerren Erreguec ustez uste
gabe leguearen, edo neurqui-
aren contraco gauzaren
bat, aurretic ifinidearra li-
ozca andican etorricodiraden
calteac; eta alacre Erreguec
artara emango balu, jardue-
rari utzidearra lioque, legua-
ren contraco gauzari bai-
bendu baña lenago. (Art. 226)
P.; Eta aguinta, edo erabaquia
Erreguec bacarric firmaturic
aurquituco baliz?
R. Orduan gastigatua izangoli-
zaque ordena, edo erabaquia
obeditcen duana; zerren ustez
ustegabe au eragozteco, neur-
quida, edo Constitucioac po-
gartcen du, ez tribunalac, ez per-
sona aguiric orequidezala Erre-
gueren ordenaric naidartequico

Secretarioren baten firmaga-
betanic. (Art. 225)

XII. Iracurzaa
Egaitzaren Consejuaren gaiñ

P.; Ura eguiñ ezlezaque Erreguec,
eta Secretarioac naidartequico-
ac sarpegabetanic, dequitaci-
oz bacarric, edo gajaren eza-
guera faltaz?
R. Calte au eragozteco, eta aitza-
quiric izan ez dezaten Secreta-
rioac, nola murritceco, edo gui-
chitzeco ajen escualdeac, eta adi-
quidetasuna Erreguerequico
aurquitrenda Egaitzaren Con-
seju bat, ceña dan Erregueren
Consejo bacarra, coñaren Con-
sejua obligaturic dagoan Er-
regue aditzera, (eguitera ez-
nadaere) gobiernuco gai an-
dietan, eta batez ere, edo se-
ñalquiro legueen baibenera-
co, edo ucatceco, guerra publi-

catceco, eta paqueac eguiteco
(Art. 236)
P. ¿Cembait personaz moldatcen
da Egoitzaren Consejua?
A. Berrogei personaz: Ajetatic
lau Elizguizon jaquinsuac,
onac, eta prestuac; ajetatic
bi Obispoac: lau Jaundi Espa-
ñarrac, virtute, adimentu, eta
bearbecelaezagüerac dituzte-
nac; eta gañeracoac guizon ba-
naitatuen artean auqueratu-
ac, beren jaquiunde, eta eza-
güeracgaitic; edo Egoitzaren
prestuan servitza aparteco
señalatuac eguiñ dituztelaco.
Consejalari ajen artean gui-
chiena amabic jajoac izan be-
ardute Ichas arenzco Provin-
cietan. (Art. 231, 232.)
P. ¿Nore izentatu bear ditu jar-
duera onetaraco?
A. Erreguec; baña bera izenta-
tua medioz, eta ororò beragan-
dic isiquiac daudelazcoro, eta-

gozteco batetic ecin laburtu-
reguien libertadez, eta lotsa
gabe aconsejatcea; eta beste-
tic macurtu, ta murguildu ez-
ditzan bere deseoac baiben-
tcera, naiz izan gucien ona-
ren contracoac, Usidatzarre-
ac batune bacaitzetic icenta-
tcen ditu iru persona elcargu-
quice balleracoac, Ecautu ar-
tecoac ezdiradenac, Erreguec
berac naiduana auqueratu
dezan; jaquiñaren gañean,
ece, ezturi ezquero Erreguec
ecin aldatulezaqueala mo-
tibo justua probatzaca ju-
diciaco tribunale gorticoan.
(Art. 233, 234, 235.)
P. ¿Consejuonec eztauca beste con-
tuzic Erregueri galdetcen die-
nean, bere iritzia ematea bai-
cican?
R. Baitaere daucan iruñaca
gogarceco Erregueri benefi-
cioetaraco, izentatuditecen
dezitzanac, eta berebat Ecadoi-

co jarduerac emanditzan (Art. 237.)

XIII. Iracurza
Tribunalen gañean.

P. ¿Beraz Erreguec eciñ izentatu ditzaque naiurtez Tribunaletaco Juezac, eta Ministroac?
A. Ez: cerren equersitatcen duten ezquero juezac mene ecadaitea, eta dauden ezquero, esan degun beçela, banacaturic meneac, conveni da, iduquitcea bata besteagandic bacarric ichequitza ura, ceña aica dan, gordetceco eren artean bear dan unioa, edo elcartea.
P. ¿Cer calte, edo ezegoquiac etorriço lituzque, juezac, eta Ministroac Erreguegandic gucira ichequiac egotetic?
A. Uzibatzarreac beragandic ichequiac baleude, izangoliraquean ajec berberac; cerren mempeturic orduan guciac Erregueren vorondatearanz, bera izangolizaque Españatanen viciaren, onorearen, eta ondasunen jabea: eta era artan gobiernua etorricolitzaque izatera Locabea; ceñetan, icusi degun eran, diraden aguintaziaren Esclavo, edo Catibuac, libre izatea dagoalaric, leguearen campora iñogandic ez ichequiric egotean.
P. ¿Ez-ichequitasun au iristeco, cer erabaquitcen du nourquidac, edo Constitucioac?
A. Bertatic erabaquitcen du, legue gozardecoac, eta abendunac egotcariteco almena, eta escualdea bacarric dagoquitela Tribunalai, bertezaz contugabetanic: eta erabaquitcen duan eran Juezac, eta Magistraduac, izentatu bear ditu-ala Erreguec, Egoitzaco Consejuaren gogarmenez; baita ere aebeca-

tcendu, aldatcoa beren jarduera-
rio, ala demporazcoac, nola beti-
coac, motibo justutzaca, eta pro-
batzaca; berebat dedecatcen du
izentatuen guelaicoa beren jar-
dueratic, leguez, ta bidezco gue-
geaz ezpada. Azaz gañera ez
Uzibatzarreac, ez Erreguec equer-
situ lezaguete iñoizere Ecadoi-
co jarduerarie; ez berenganna-
tu auzi ichequiric, eztacere
berrirotu auci bucaturic.
(Art. 242, 243, 251)
P. ¿Cer barraita, edo diferencia da-
go auci gozandecoen, eta aben-
dunen artean?
R. Gozandecoac dirade aguiz gene-
ral, Auciac deitcen diztegunac
biren, edo guciagoren artean ez-
baja arteondanean hacienda,
ondasun, edo zor pagatceaten ga-
ñean, &c, eta abendunac dira-
de Procesoac aguargui deitcen
diztegunac: auda, bat gaizta-
queriren baten gain salatua
dan orduan, eraldetu, edo jarrai-

tcen diraden erreguelac; proba-
tceco, eta jaquiteco eguiaz, ala
dan, edo ez, eta mereci, edo da-
gocan gastigua emateco.
P. ¿Noiz señalatcen ditu procesoen
manera, molde, edo eraz-
guiteac?
R. Leguéac: jaquiñaren gañean,
ece Tribunal gucietan izan be-
ardute era batecoac, batunac;
eta lciñ eraba quiozquioroz, ez
Uzibatzarreac, ez Erreguec al-
deratu, barcatu, edo legasquetu
litzaguete. (Art. 244)
P. ¿Veraz bidechigor batez jizga-
tuac edo eguidaituac izan be-
ardute pobreac, eta aberatsac,
eguiñartecoac, nola Tituluac,
necazariac, eta Jaundi Espa-
ñatarrac?
R. Ala da: eta auda araco legue
agarrezco libertadea, ceña ascoc
ez jaquiñez, edo oarpez, naas-
tu nai izandutena batinchoguia-
ren, edo gerarguien desguinza-
zequin.
P. ¿Baña norbaiten aldo, edo con-
tra bitartecotasuna barrunta

danean, eguindu ete ditequé aldi-
maitza, edo Comisio bati, juzga-
tu, edo eraldoitu dezan, artara
izentatuaz ezaguí diradan jue-
zac?
A. Ez: ceren neurguida, edo Cons-
titucioac bertatic gogarcendu,
araiztian esandan becela, Espa-
ñatarric ecin ceraldoitu, edo juz-
gatu ditequeala, ez auci gozan-
decoetan, ez obendunetan alda-
maitzaren, edo Comisioaren me-
dioz; baizic aurrez leguerac era-
baquitaco Tribunalaren videz.
(Art. 247.)
P. ¿Tribunalac badaucate auciac
erabaquitcea beste carguric?
A. Almenen equiazca korrzdea, edo
partiera izandedin, ceñaren vi-
dez irmotu, edo seguruteendan
Iritarren libertadea, Tribunalac
ecin equerricodute beste lan-bi-
dezic baicican juzgatcea, edo
erabaquitcea; eta erabaquiac
eraequitcea; ez gueldituerazo
leguen oneguia, ez molde, edo

monemeric eguin batere, ecaldoi-
tzaren, edo justicia guitearen
gañeán. (Art. 245, 246)
P. ¿Juez, edo Magistradu ren batec
bere cargu, edo obligacioaquin
cumplitcen ezpadu, norc dau-
ca gastigatceco carguá?
A. Magistraduen, eta Juezen ez-
ichequitaruna egundatceco,
edo comundatceco beren eran-
zun bearra requin, gogartuen-
da neurguidan, edo Constitu-
cioan: juanzo balitzaizca
quejaren batzuec Erregueri
Magistraduren baten contra,
aucidoaita, edo Procesoa eguin-
ta, arrazoizco quejac badi-
radite; aditu ondoren Egoitza-
co Consejuac, gueldierazo leza-
queque, aucidoaita birá lau-
az bertatic Justiciaco Tribu-
nal gorenari, legue erara juz-
gatudezan; Adiunderari dago-
quio bere barrutico Juezen
gueldiera, edo aldaera durán

auciac ezagutu, eta erabaqui-
tzea. (Art. 256, 263.)
P.; Cer ecadoitegui, edo Tribunale
ifiñitendira neurquidac?
A. Tribunal bat deritzana Justi-
ciaren tribunal gañeticoa;
Adiunzeac, edo Audienciac;
eta lenendabicico auci juezac.
P.; Cer dagoquio Justiciaren Tri-
bunal gañeticoari?
A. Auciac erabaquitzenditu ne-
urquidac, edo Constitucioac;
ajen artean batezere iza-
nic ecadoitzea, edo juzga-
tzea egoitzaco, eta naidar-
tzequico Secretarioac, Urita-
rrac erabaquitzendana-
nean, arrazoi dala procesoqui-
tea; eta dagoquio ezagu-
tzea Consejalari Egoitzaco-
en, eta Audiendicoen Magistra-
duen, aldaeraco, eta gueldie-
raco aucietan. (Art. 261.)
P.; Cer molde, manera, edo erre-
guela erabaquitzendirade Adi-
unde, eta beste Ecadoitegui mam-
persoaz?
A. Ifiñitendirade cimentu irmoac-
guztiac justicia eguitera zu-
cen, eta laster, ala gozandeco,
nola abendunelo aucietan,
alchatzeaz dertatic Adiundea-
ac Tribunal goitico izatera,
nun arpezquiro, edo guztiz
beren mempecoen auciac, ala-
gozandecoac, nola abendunac
bucatuco diraden, aucilari gu-
cien prachuraco, gastu gui-
chiraco, eta eraroago izateco-
gatia. (Art. 262, a 272.)

XIV. Iracurza
Justicia eguitearen gaiñean.

P.; Juez bat bere gogoz bacarric
afiditegue aucitarien aurdaiten
contra?
A. Baldin Juezac balucate es-
uralde au, alferralizaque
moneen berezdea; bada, bera
dalario Erregean eragozten dan

naiustea, aldatuco lizaque jue-
cetara; eta orduan Locabe ba-
ten lecuan, izango litzaque
cembait juez, aimbeste locabe.
P. ¿Cembait muga dauzca Jue-
zen meneac?
R. Legueac erac; eta Procesoa
amestutcean eguiten dan-
utseguite guztiac, naiz go-
zande aucietan, naiz oben-
dunetan, erantzuquitendu
juezac bere personetan: eriez
ortean Magistraduen, eta jue-
zen emazguiac, edo soborna-
ac, jede austeac, emazguiac,
edo cohechoac dacar berequin
margo, edo derecho irijoquia
eguiten dituztenen contra:
da. atatea; jaquitendiana edo-
ceñec, juez batec autriduala
Justicia, eta leguearen con-
tra dirua edo ditarteco
aguindu, edo portatudala, ua-

latceco bidea idauquico luguea-
la, eguitecoric iduqui ezarren-
lan, edo gai artan. (Art. 254, 255)
P. ¿Deraz nai uttez, edo notanai
ecin iñor preso artuco da?
R. Ez por cierto: eta naindi-
can ezagozteco obeto naius-
tea, eta seguratceco; edo ir-
motceco libertade datucia-
zua, edo norberarena la-
guidecoarequin elcargea
izanditequean guciàn, ceña
dagoen gaiztaqueria gaz-
tigatzaco ez uztean, gogar-
tcendu neurriquida, edo Cons-
titucioac; Españatarric pre-
so ecin arditequeala, aur-
rez billabide laburra egiun-
go batenic gaiztaqueriaren
gañeac, ceñagatic leguez
merecidez aguean gorputz
ponarequin partigatcea, eta
baitaere juezaren aguinta,
edo mandamentua letraz,

coña adierazocozajon preso
sarceco dempóràn? (Art. 287)
P.¿ Era onètan lapurreta bat,
heriotza bat, edo bertze edocein
gaïztaqueri eguiten duan
batec lecu izango ezdu bu-
catu, eta iguer eguiteco?
R. En fragranti, au da gaiztaqueria
eguitean bertan, edo-
ceiñ, ez preso artu bacarric,
baicican edoceñec preso ar-
tuta eramandezaguete
juezaren aurrera. (Art. 292)
P.¿ Cer icabeär, edo erazedeac
bear dirade; bat preso arceco?
R. Oiez gucia, eta erasfpea, edo
sompresa eragozteco, erabaqui-
tzen baliz prèsoa Carcelan sar-
tzea, edò bertan egondedilla,
preso leguera, emangoda au-
to eracaitzia, eta onderen Car-
celazajari eraberta, edo tras-
ladua, presoen liburuan eza-

rri, edo vazxartetudezan; au
eguinzacaezdu Carcelaza-
jac, cer artu iñor, preso leguë-
ra, eranzuera chit estuaren
azpian baizic. (Art. 293)
P.¿ Eta nolatan ichàtsicozaca,
edo preso artuca da?
R. Arestutua carcelaratu ba-
ña lènago eramangoda jue-
zaren aurrera (eragotzigarri-
ric ezpada) bere autorimena,
edo arpetza artudeguion; au
ecin eguin baditeque, carce-
laraco da, guelditu leguera,
eta egueta lau ordu barruë
Juezac artucodio arpetza,
juramentuzazcacàz; cerren au-
ciobandunetan bere eguite-
negaitican etzaio iñori ere
juramenturic artu bear. (Art.
290, 291.)
P.¿ Cergaitic neurguida, edo Cons-
titucioac arpetu, edo eragoz-
tendu juramentua gai ojetan?
R. Cerren nor beraren eguitea-

Z·M
Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa
MUSEO - ZUMALAKARREGI - MUSEOA

zen autormena artcean, edo
escatcean, coñaren didez gu-
zon bat ondoren suertalite-
quean arauzlea, edo culpa-
duna, juramentua escatceaz,
eguia esandezan, da ifiñtea
aldiazca gogorreain, edo gue-
zurrezco juramentua egui-
teco, edo bere burua salatu-
ta condenatceco bere autor-
reraz; eta auda vortaraa-
zearen, edo dereche naturala-
ren contracoa.

P. ¿Cer guejago aguincendugai
onetan neurguidac?

A. Izanic chit errespetagarra-
ria Españatarra bere liber-
tadea uzteco besteren buru-
tengora, esanaz gañera, era-
baquitcendala, ezdedilla car-
celaratu fianza ematenduana-
nic, legueac arguiro debeca-
tcen ezditsuan gaietan fian-
za ematecea; eta anciaren edo

ceiñ demporatan, eciñ ifiñi li-
zoquealea presoari gorputz
penaric, libratudedilla fian-
tzaquin. (Art. 295, 296.)

P. ¿Ventuz fianzac guichi-
tzendu gaiztaqueria?

A. Ez: baña nola Carcela ez-
tan, eta izan bear ezduan go-
ardalla bat besteric, presoa
gaitzguillea dala aguertu-
co baliz ere, legue eraco gaz-
tigua ematceco; icusten dana-
an bertatic bertara, gaizta-
queria prodututa ere, ceiñ
gañez equinlizoguela pe-
nac, edo gastiguac fianzari,
ezta ondo, Uritar bat naigabe-
tzea, atsecabetzea premiaga-
betanic bere libertadeaz ba-
guetuaireguin; nola ere eztan
ondo, anchitzendaren ondare-
nac emparatcea, gaiztaque-
riari ezpadagoquio diruzco
eranzuquia; eta orduan ere
eradaquitcendu neurguidac,

eciñ eguiñditequeala combatea-
ren, edo cantidadearen dindez bai-
ciçan (Art. 294)
P. ¿Ea eztagò gaiztaqueriric fue-
zac, edo Gobiernuacgorputcean
gastigatu ondoren gaizta-
queriguillea, bere ondasunaz
gabetu litequeanic?
R. Pena oselguirodi ala, ongabe-
guida deitzendana, eraiñda-
ño ifiñi da guertaera datzue-
tan, baña didegadea izanic,
batec eguiñditua gaiztaque-
riacgaitic castigatuac iza-
tea bere humeac, edo herede-
roac arte, bitarteric ajetan
izangabetanic; neurguidac
lequedaguetudo, barratudo,
quendudo, guztiz debecatuaz
ondasunen ongabeguida;
baita ere erabaquidu, batac
eguindaco gaiztaqueriada-
lario, ifiñtenzaion pena, ez
dedilla batezere igarò sufri-

tecondunaren familietara;
cerren bere ecarraja, edo egui-
cunde gucia erori beardu
eguillearen gaiñ. (Art. 304, y 305)
P. ¿Carcelan aurguitcendana-
ri veguiratzen etzajo gaitz-
guillea baliz becela?
R. Ezta iñor gaitzguille, era-
baquia, edo ventencia eman
bitartean; eta ala España-
tarren batec sufritu ezdezan
gastiguren arrezic gaiztaque-
ria ala dan, edo ez icusi arte
an, neurguidac aguintzendu,
Carcelac modutu beardute-
la, seguratutzeco, ez presoac
gaitz tratatzeco; eta Carcela
zajac arreta ardezatela aje-
zaz; eta bacarteric iduquidi-
tzala Juezac iñorequin itzic
eguingabe egotea aguintcen
dituanac: baña iñoizere pre-
soac ezdute egon bear Cala-
bozo, edo lurpeco Cieguetan,
eztaere osasun galgarrietan.
(Art. 297.)

P. ¿Cer neurri artutzenda eraba-
quitzeu gordetzeco?
R. Sarritan Carcelac visitatzea,
eta preso guciac aurgueztu di-
tecela ajetara apucagadeta-
nic; gañera erabaquiaz; one-
tan utsegüiten duten Juez, ta
Carcelazajac gastigatuac izan
ditecela, naiuteco gueldiera-
ren abenduinac becela; coña li-
buru, edo legue obenduenen dilgo
an ezarricedan arauztea, edo
hobena becela. (Art. 298, 299)
P. ¿Veraz eciñ ifiñicodirade guir-
guillac, eta, latertac?
R. Bear bearbearrean, edo ber-
texic czean uatuditeque hu-
millgarri, edo menderagarri
ajezaz persona seguruatutze-
co; baña apremio leguera iñoiz
ez.
P. ¿Cer dirade apremioac?
R. Apremioa, eta Tormentua di-
rade naita naiezco modu-

edo bide batzuec ceñaquin oña-
cen indarrez presoari autoreraz-
zo naicitzajon salatua izan-
zan arauztea, edo gaiztague-
zia, eta lagunac. Icaraga-
rrizco bidaoueraren, edo tira-
niaren sortuera onec sacri-
ficatzencituan eun iñocente,
gaitzguillebat aguertzeco uj-
tecabera; cerren oñaza eciñ
sufritu zuten erruguigarri
ajec guciac autortzencituz-
ten aicotan eguiñ etzituz-
ten gaiztaqueriac, edo ara-
uzteac; argatic nourguidam
Jaquiundez aguintzen da,
iñoiz ere ez usatzeco tormen-
tu, eta apremioaz. (Art. 303)
P. ¿Arca dirade neurri ajec Espa-
ñatarren iritar libertadea
seguruatutzeco?
R. Iñichi aurreratucozan bal-
din procesoguitearen gaiñe-
an Españatar bati, arreta
artu ezpaliz ifiñteco vengan-

zaren, ecfaitasunaren, igüija-
ren, eta beste aztura gaiztoen ~~tikoen~~ estalpean, ceñac jus-
ticiaren besoa aldalczaque-
ten mendetuaren lapabciara.
Bada libre, embarazatzaca uz-
teco salatuari bere burua escu-
datceco vide guciac; eragozte-
co salaquieta guezurrezcoac,
naasteac, eta dedecatzeco itz-
lanac aldan moduan, eta era-
tu, ta erraztceco juezai eguia
jaquiteco videac, eradaquitzen-
du neurquida, edo Constitu-
cioac, agueta lau ordu bar-
ru aguerdaquiola gaitzgui-
lleari preso egoteco eracaja;
edo motiboa, eta salatzallea-
ren izena, baldin bada; aito-
rra arteco demporan ira-
corri daquiola oso eracur-
bide guciac, testiguen azal-

de, eta izenaquin; eta bal-
din alaere ezaguerara eto-
rri eciñ bada, edo contsuratcen
ezpada, emandaquiola al-
diran berri guciac contura-
tceco norzuc diraden; eta
arraz quero procesoa izan
dedilla aguiria, leguéac aguin-
tzenduten eran. (Art. 300, 301,
302.)

P.; Españatar bat artu lezaque
preso bere echean?

R. Ezduto oraiñdaño leguéac
ecer erabaqui onen contra;
baña alazguciartenere au-
rrera ifinico dirade, edo tinca-
tuco dirade guerta aldiac, co-
ñetan bacarric Españatar
baten echea escuperatudite-
queaan; cerren au izanic gu-
ardia sagradu bat, Erri li-
bre gucietan errespeto andia
merecidauana, neurquidac
eradaquitcendu, Españatar-

xxen ceñeric ecin cicupera-
tuditequeala leguea aguin-
tzen duan guerta aldietan
baicican, ordena zucen, eta
Egoitzaren paqueraco. (Art. 306)

XV. Iracurza

Provincia, eta Errien gobier-
nu barrucoaren gañean
Erri batzarren gañean.

P.; Ayqui da au Dierria, edo Naciona
ondo gobernaturic egotceco?
R. Au da gobiernu on bat baqui-
dara moldatceco, edo zucendu
duana; bada irmotcenditu
alcargan aurquitcen dan
guizonaren libertade, eta
derechoac; baña Dierri buce,
eta Provincia aiccotan par-
titzen dan batcan, naitaez
bear dirade mende lagunac,
batzuen, eta besteen barru-

co gobiernuan contu artzeco,
era onetan guidamentu zu-
cena conservatceco, eta guei-
tceco guzien zorionecotasu-
na.
P.; Izentatzen ditu neurguidac
mene ojec?
R. Bai: cerren Juezac, eta tri-
bunalac nor beraren mu-
gai eustcn badizte, ceñac di-
raden aditzeia biscarric, eta
eradaquitceco auciac; eta
desmandac; Erri batzarren
contura uzten du Erricom-
zun gobiernuari dagoquion
gucia, Provincia bacoitzaren-
zat Billera baten icustearen
azpian, Provinciaco Erautu-
en bilgumaren izenarequin.
P.; Norzuc moldatu bear dute
Erri batzarrea?
R. Alcate bat, edo bic; Erregido-
reac, eta Sindicu oguinda-

oiac, gucíac auquenan izaon-
tatuac; eta Alcateac berri-
tudearDirade urteoro, Erre-
gidoreac urteoro erdiac,
eta modar Sindicu oquinda-
xiac, bi diraden lecuan; eta
bacarra bada, urteoro alda-
tuco da. (Art. 309, 312, 313, 314,
315.)

P. ¿Verdaz eztago ya Erregidore
eta beste betico jarduerarie
Erribarnarretan?

A. Ez: Jarduera betico ojec le-
guez, ta didez quendudirade;
cerren izanaz gañera privi-
legio arz bat leguezco ber-
dintasunaren contraracoac;
Españatar gucien artean,
eta caltegarriac oeste apar-
teco pribilegioen erara (ce-
ñac oradat deseguindu di-
raden) Dierriaren zoxioma
acitzeco, izanditequean
gauza da, jarduera batean

betico dagoan bat izatea ezi-
ñago, gucíai dagoquiten gau-
cetan baño, bere aurrerape-
netaraco diradenetan; bada
beste fin, edo mugaric ezta
izaten onelaco jarduretan.

P. ¿Edoceiñ izentatu liteque jar-
duera, edo cargu ojetaraco?

R. Alcate, Erregidore, eta Sindicu
Oquindaria izateco, izanaz ga-
ñera Iritar bere derechoen e-
quercia reguin, bear du ere izan
oguetabost urte cumplituaz,
bost urtez guichiena Errian
vizituaz; eta idiguibear ezdu
Erregueac emanicaco cargu,
edo jarduera aguiriric. (Art. 3
318.)

P. ¿Eta cergatic ez autu, edo cam-
poratcondirade Cargudunac?

A. Ercuaurqui mene, edo ercual-
de ~~off~~ quitaria equerritutcen
dutenac deseodute beren me-
ne, eta ercualdeac kezatzea
dagoquiten baña guejagora;

izgatican prochuda onelaco
eguitleac alic eguitecoric, edo
valimentutic guichiena idu-
quitcea onzurteco, eta gobier-
nuco gayetan.

P.; Cer dagoquite eguitea Erri-
batzarreai, edo juntamentuai?
R. Beren contura gorgo dirade:
Lendabicic; Errico osasunari,
eta gogoquitasunari goguz-
ratzea.
Bigarrena; Alcate jaunari la-
guntcea Errico personen, eta
ondasunen seguratzaraco,
prochudan guertaldietan, eta
manera onaguiria zaitikauzcoco.
Irugarrena; Erriaren ondasu-
naz contu artzea; legue era-
ra gastatecco; Tesorero, edo
ipigandezaja izentatuaz izen-
tatzenduten eranzuquiaren
azpian.
Laugarrena; Talquida, edo Con-
tribucioen berecua, edo errepar-

tea eguiñ, bitu, eta dagoquiten
Tesoreroari, edo ipigandezaya-
ri biraltzea.
Bostgarrena; Erri, edo Erritarren
ondasunetatic pagatzendira-
den Escolaz, ondeguidaz, edo fun-
dacioezaz contu artzea.
Seigarrena; Ifiñicodiradon erre-
guela erara contu artcea
hospitale, edo heriteguiezaz,
arroztegiiezaz, aurbeni eche-
ezaz.
Zazpigarrena; contu, eta arre-
ta artzea bideguiteaz, zubi-
guiteaz, bidarriezaz, Carce-
laz, mendi, baso, ardola ifiñte,
eta gañeraco Erriari dagoqui-
en gai gucietan, eta premiaz-
co, prochuzco, eta edertasune-
co obra aguirietan.
Zortzigarrena; Errijoqui mane-
rac ifiñi, eta Uribatzarreai
aurquezutzea Provinciaco Ecau-
taren bidez, beren baibena eman-

dezaten, bere iritziarequin batera.

Bederatzigarrena; Erriàdagoquiten erara, necazaritza, duiguiña, mercataritza, eta gañera prechuzcoac deriztten gajetan muguitu, alaitu, eta aurrerapen gucietaraco neurri zucen egoguiac artzea. (Art. 324)

Neurguida, edo Constitucioac erabaquitcenditu Erribatzarretaco autueretan, bezuitzetan, eta, beste gajetan gorde beardiradon neurri, muga, edo erreguelac.

XVI. Iracurza
Provinciatarren Ecauteen gañean.

P. ¿Cerdirade Provinciatarren Ecautac?

R. Provincia bacoitcean ifiñitaco Iuiza bilduera batzuec, Provinciaco aguintari naguciaz, Ecaitariaz, edo Intendenteaz, eta Erritarrac izentaturicaco zazpi personaz moldatuac, edo maneratuac (Art. 325, 326)

P. ¿Cerguizamodu izan beardute Ecauta onetaraco autubeardiradon personac?

R. Beardute izan Uritarrac beren derechoen eguerciarequin; ogueta bost urte igarotacoac; Provincian jajoac; edo Provinciaco urcondearra, edo vecinoa, guichienaz zazpi urtean bertan vicitzuac, eta beren buruac mantentzeco diña ondasun dutenac; eta ecin autucodirade Ecauta onetaraco Erreguearen icendaduco carguduníc. (Art. 330.)

P. ¿Provinciaco Ecautaren zazpi personac beticoac dirade?

R. Ez por cierto: Ecautac bezitu beardu urte bitic urte bira onaiz eadi, lenbiciroan parteric guejena, eta bigarrenean chiquiena irtenaz, eta era onetan ondorengo urteetan (Art. 327.)

P. ¿Sarritan, edo ascotan bilducodá Ecauta Provinciatarra?

R. Beardan guzian, balain laregueta amarretic urtean igarotzen ezpadirade billadurac, partituric prochudan demporetan.

P. ¿Cer eguiteco, edo len bide dau cate Ecauta ojec?

R. Lendabicí; etorartetu, eta baibentzea Provinciari caditzaizcan Tolquidetatic, edo contribucioetatic Erriai partituzaiztenac.

Bigarrena; arretaz veguiratzea certan gastatzen diraden Erritaco ondasun aguiriac; eta contuac examiñatcea, beren baibenareguin, edo veguicuftareguin aguintari naguziac onzt emanditzan, ondo contu artuaz, guciac legue erara juanditecen, edo eguiteazi.

Irugarrena; arretaz Erribatzarreac ifiñtea dagoquiten lecuetan iruroguetA amargarren articuluan gogartcen dan eran.

Laugarrena; guertaco baliz Provinciaren prochuco obra berriren bat, edo zarrac maneatzea, Gobiernuari aurretic ifiñtea, cer modus, edo nolatan erazoago eguinditezquean, ondoren Uridatzarren licencia iristeco.

Ichasoaz arunz obra aguirien premiac uzten ezpadu Uridatzarren baidenarenzai egotea; Ecautaren bilgumac, Provinciaco aguintaria-

ren baidenarequin artulitza-
que moduac, eta neurriac, ber-
tatic Gobiernuari contu ema-
naz, Uribatzarren baideneraco.
Ezai ondasunac biltzeco, Ecauta
bilgumac izentatuco du Teso-
reroa, edo gordairuzaja bere
eranzuqui azpian; eta gastu-
en contuac icusiric Ecautabil-
gumac, bialduco dirade Gobi-
ernuaren escuetara, berri-
ro icusierazo, eta epamiñaz-
tzeco, azquenic bialduditzan
baideneraco Uribatzarrera.
Bostgarrena; Gazteen escolac,
eta icasbideac aurreratzea
ciazalceen, edo plan baiden-
duen erara; alaitu, eta su-
caritzea necazaritza, dui-
quiña, eta mercataritza; am-
paratuaz edozeiñ gaitan aguer-
tu berriac asmatzen dituztenac.

Seigarrena; Gobiernuari contu
ematea usadio gaiztoric ba-
xuenta badute ondasun, edo
errenta aguirien deguiran-
zan.
Zazpigarrena; Provincia bar-
ruco persona guzien lista
eguiñ, edo maneratcea.
Zorcigarrena; Onguitezco, edo
piedadezco obretan contu ar-
tzea, bearden moduan lan bi-
deai cobru emateaen ga-
ñean, gegartuaz Gobiernua-
ri ondo etorri ditezqueanverre-
guelac; barruntadiraden usa-
dio gaizteac erremediatzeco.
Bederatzigarrena; Uribatzarre-
ai contu ematea Provinci-
an barruntadiraden Naur
quida, edo Constitucio aus-
teac.
Amargarrena; Ichas aruzco
Probinciaco Ecautabilgumac
aleguiñac eguingodituzte fede-

gabeac convertitzeco misioen
gañean, loren ordena, eta aur-
rapenetan; ceñon cargudunac
emangodizten contu, edo arra-
zoja gai onetaco egupideaz,
utadio gaiztoac erremediatze-
co: eta Ecautac gucien par-
te, edo contua emangodiote
Gobiernuari. (Art. 334, 335.)

XVII. Iracurza
Soldadu Dierritarren gain.

P. ¿Gauzaren baten peitaric,
edo faltaric senti otedа, eta
onetan lizoditutacó, edo zi-
cendutaco Gobiernuan, Izi-
tar guciac paquean, eta zo-
ziorean viciteco?
A. Baldin Guizon guciac onac
baliràque, eta Dierri guciac
gobernaturican baleude gue
ifiñi degun becelaco araude,
edo erreguela moduaz, duda-
baga ascoliraque legue ojec

edoceiñ Erri suertotsua, edo
zozimecoa eguiteco; baña
izanic eciñ ditequeana, gue-
ron artean guciac onac iza-
tea, eta ez cre beste Dierriac
idúquitzea Gobiernu justu, eta
moderatu bat; emendican da-
tor, Dierritar soldaduen indar
premia; auda Eritar-talde
batzuec ezauden arretatzea
armetarà ala Dierri barru-
co paquea, eta ordena, ona
gordetzeco gueraustarien, edo
nurbatzalleen contra, nola
bere erropetoa, edo beguiru-
nea, eta escudatzeco, edo gor-
de erazteco baldin beste Dier-
ric onatu, eraso, edo guerra-
terican ifiñi nai badio.
P. 2 Veraz da esatea, Soldaduac
bear diradela?
A. Bai: baña beste Dierrietan
ez becelacoac.
P. ¿Certan dago banaita, edo dife-
rencia au?

R. Emendican aurrera Soldadu
Españatarra izango da Iritar
armadun bat bere aserrería,
neurguida, edo Constitucioa,
eta Erreguie escudatzeco, gor-
dezitzeco; baña beste Solda-
duac escuarqui dirade lan-
guin dollar maducoac, Tira-
no baten pagatara beren
odala issurten dutenac.
P.² Españatar gueciac dute obli-
gacioa Soldutzaraco?
R. Ecin escusatuditeque iñor
ere, noiz, ta nola deitzendi-
on legueac; argatic Uribatza-
rreac, erac bacarric legue
ezarteco escualdea dauca-
tenac becela, urteoro eraba-
quicodute, ez bacarric cem-
bait tropa, edo Soldadu bear
diraden aldacojen erara, cer
eratan alchatu, edo zucendu-
codiraden, eta cembait ichasonci armatu; baicican eraba-
quico dute, nor beraren dite-
zardeaz conforme, erocus-
deari dagoquion gucia, gojen-
deen gañean, aloguera, edo
sueldoac, bequiranza, eta
Equerzitu, ta Armadori dago-
quiten gai gueiac. (Art. 357,
358, 359, 361)
P.³ Ueraz Erreguec ecin dere go-
gatara alchatu dezaque tro-
pa, edo Soldaduric?
R. Ez: cerren guizon gaizto-
ren batzuec engañuz argui-
datu lezaqueto gaizqui usa-
tzera escualde onezaz; ba-
ña bere esca dauca Equer-
situ, edo indar armatuaz
eradaquitzeco, non, nola, eta
cer eratan partitu.
P.² Ez otelezaque gaizqui usa-
tu Erreguec indar armatuaz,
Gobiernu ondo zucendutaco
au iradiatzeco, eta escualde

guciac bereganatu neurriaz, ta mugaz campora, gobiernu baraiondarra locabera itzuliaz, edo aldatuaz?

A. Ecin sinistezaque, Erreguec aimberte calte ala beretzat, nola Dierriarenzat etorriditezquean aimo char, dollorric eguiñdezaguela; ezta ere jarriditezquela Erritar Soldaduac beren derechoac, eta familienac galtzera; baña ala guertatuco baliz ere, Dierriac bere alde, eta eceu iduquicalitezque Soldadu Dierritarrac, edo Errico gudartariac aurpegui eman, eta geituzteco; onetaraco neurquiida, edo Constitucioac itz eguitean Errico gudartari ejezaz, beren zucendenz, eta mane-

zaz, gogoratzendu, Erreguec premi orduan ejin gaiñ aguindudezaquela Provinci barruan, bada Provinci barrutzean egongo dirade onelaco moduco Soldadeçac, Erritarraquin moldatuac; baña ecin baliatuco da ejezaz Provinciatic campora Dribatzarren baibenagabe. (Art. 362, 365.)

XVIII. Iracurza

Taldiquidenedo Contribucioen gañean.

P. ¿Nolatan sortentzen dirade Dierriaren servitzariac Secretarietan, Tribunaletan, Soldadevcan, Jarduertetan, eta beste gobiernuaren lanteguietan?

A. Onelaco persona moduac nola ecinduten eratu beren

sortena, dauzcaten carguen
medioz, Dierriac caltegabetu
bearditu Jornala, edo alogue-
ra beren farduerarren erara
ifiñiaz, edo maneratuaz.
P. ¿Nondican atera beardira-
de, gastu ojetaraco, eta Goi-
tzan Equersituaquin, Arma-
daquin, Onciquindeguie-
tan, icasoletan, aguirico
Escoletan, eta beste modu
ascotara equitendiraden
gastuetaraco fondo, edo tin
condoac?
R. Nola gucion prochuraco di-
raden farduera ojec, guciac
eman beardute sortenceco di-
ña; eta argatican ifiñten di-
rade Taldiquidac, edo Con-
tribucioac.
P. ¿Españian nori dagoquio ifiñ-
tea, edo señalatzea?
R. Nola legue bateraco becela

Taldiquida, edo contribucioe-
tan, gucien borondatea bear
dan; corren guciai dagoqui-
ten beren ecarraja Diba-
tzarreai dagoquite taldiqui-
dac ifiñtea, edo onzat ematea,
naiz zucenac, naiz zucenezac,
guztienac, Provinciacoac, iri-
goquiac, lecnagocoac bere oñe-
an daudela ariqueta debe-
catu artean, edo berriro ifi-
ñi bitartean. (Art. 338.)
P. ¿Ote dagoan iñor libre taldi-
quidac pagatzetic?
R. Ezta go iñor ere libre; certen
neurquidac jaquiunde dio,
Españatar gucien artean
partitu beardirtela bacoitza-
ren, edo nor beraren ondasu-
nen erara, ezaude, edo privi-
legio gabetanic. Art. (339.)
P. ¿Suerta ote liteque gaizqui
gastatzea, galcea, edo beste en-

gañu, eta trampiaric taldi-
quida ojen begoitean, artu ema-
netan?
R. Ez: cerren arretaz neurgui-
dac erabaquitzendu Dierri-
co Teloverian gorde beardan
erreguela, eta cer moduz ur-
teoro contuac eman Dierriari
ondaqun aguiricoen, sartu ir-
tenaren, eta paguaren gañe-
an; era onetan eragoztenda
Carlos IV. demporan eguiñ
oizana eguitea; ceñetan Er-
ritar erruguirenac carguatu-
ric, murguilduric, buruz bera-
turic taldiquida icaragarria-
guin, ojec ardurag abe gasta-
tzenciraden Godoi ontartua-
ren, edo maitearen cuticia,
dirugosea asetzeco.
P. ¿Eta atzera biurtu oteditez-
quean dempora char, doaca
ojec, ceñetan Españatarrac

villanturic, mallezpeturic, eta
azturic lenagoco, edo ancina-
co legueezaz, chori maloac be-
cela, guizon baten, edo norbai-
tzuen parregarri, jolasgarri
izatera?
R. Ya Españatarrac berendu di-
tuzte locabeac ortu ciztenen
beren derechoac, eta beren ese-
quigobaguetasuna gordetzeco
eguinditutzten, eta eguitendi-
tuzten alequiñ guztizco an-
diac, dirade prueba, edo arra-
zoi gainquidariac, edo beguez-
tiac, aurrera ezdutela galcen
utzico beren libertadea, neur-
quida bear becela, eta contuz
gardatzean seguruturic, zi-
mentaturic dagoana, juramen-
tuarequin batera.

OHARRA:

Euskal literaturak jasan ezinezko du XIX. mendearen lehen parteko eskuizkribu bat argitara gabe gelditzea. Herri literaturaz aberats garen neurrian, kultura modernokoan urri dugu euskara, legeei buruz batipat. Horregatik, beharrezkoa iruditu zaigu Cadiz--ko Konstituzioaz 1820an eskoletarako idatzi zen eskuizkribua den bezala argitara ematea, historia eta juridiko alderdiengatik bereziki.

Hondarribian Aita Kaputxinoen bibliotekan aurkitua da eta orain Donostian dago ordena bereko probintziako bibliotekan ondare bezala. Lerro hauen bidez bihoazkie gure eskerrik kartsuenak kopiatzen utzi digutelako.

Eskuizkribu honen zenbait berri Euskaltzaindiaren ***Euskera*** *agerkarian emana da, 1987. urteko lehen alearen 393-397. orrialdeetan. Egilea nor zen ikergai gelditzen da, Gipuzkoako Goierri aldeko euskara mota erabili zuen, Larramendiren hiztegiaz baliaturik.*

Argitalpen labur honen egitekoa galzoritik ateratzea izan da, gai horiek lantzen dituztenen esku uzteko.

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

Faksimilean inprimaturiko eskuizkribu hau Eibarko AZ Publicidad etxeak egina da Donostian Aita Kaputxinoen bibliotekan aurkitzen den ale bakarretik, 001etik 200era zenbatuak eta Arartekoaren sinaduraz. Eusko Legebiltzarra, Gasteiz, mila bederatzirehun eta larogeitamaikako abenduaren azken egunean, Joxe Miel Barandiaran jaunaren ehun eta bigarren sorturtean.

049 alea

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820**.**

ARARTEKO
EUSKO LEGEBILTZARRA

Museo ZUMALAKARREGI Museoa (2012)
1812ko konstituzio liberalaren euskal bertsioa, itzuli du Apez Vicario Dr. D. Jose Felix Amundarainek 1820. urtean. Itzultzaileak Migel Antonio Zumalakarregiri eskeini zion.
El cura vicario guipuzcoano Dr. D. Jose felix Amundarain dedicó la traducción vasca de la Constitución liberal de 1812 a Miguel Antonio Zumalacárregui en 1820.